

Kasım Gülek'in Karadeniz Bölgesine Yaptığı "Sohbet Seyahati" (28 Temmuz- 11 Ağustos 1956)

Kasım Gülek's "Conversation Travel" to the Black Sea Region (July 28 - August 11, 1956)

Özlem KILINÇÇEKER¹

Geliş Tarihi (Received): 15.07.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 01.10.2025

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2025

Öz: Türkiye’de 1950 genel seçimleriyle muhalefet koltuğuna oturan CHP, dönemin diğer partileriyle birlikte sonraki genel seçimlerde yeniden iktidara gelme çabalarını sürdürmüştür. Bu çabalardan birisi de CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek’in, Karadeniz bölgesine yaptığı “Sohbet Seyahati” adını verdiği gezi olmuştur. Gülek, 1956 yazında kısa süre önce çıkarılan “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu” rağmen çıktığı bu gezide hem partisinin hem kendisinin adından olumlu ya da olumsuz çok söz ettirmiştir.

Bu çalışmada Kasım Gülek’in dikkat çeken ve hakkında fazla araştırma yapılmamış olan 28 Temmuz- 11 Ağustos 1956 tarihleri arasında Karadeniz illerine yaptığı sohbet gezisi ele alınmıştır. Devlet arşivlerinde tespit edilen belgeler ve basında çıkan haberler çalışmanın ana kaynaklarını oluşturmuş, konuyla ilgili telif ve tetkik eserlerden de faydalanılmıştır. Karadeniz gezisini propaganda platformu olarak gören ve fırsata çevirmeye çalışan Gülek, gezi sonunda yargılanmış ve mahkûm edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: kasım gülek, sohbet gezisi, chp, muhalefet, karadeniz illeri.

&

Abstract: Having become the opposition party in Türkiye in the 1950 general elections, the CHP, along with other parties of the period, continued its efforts to regain power in subsequent general elections. One of these efforts was a trip CHP Secretary General Kasım Gülek made to the Black Sea region, which he dubbed "Conversation Travel." Gülek undertook this trip despite the newly enacted "Law on Meetings and Demonstrations" in the summer of 1956, generating significant publicity, both positive and negative, for both his party and himself.

This study examines Kasım Gülek's remarkable but understudied conversation tour of the Black Sea provinces between July 28 and August 11, 1956. The main sources for this study are documents and press reports held in state archives, and it also utilizes copyrighted and researched works on the subject. Gülek, who viewed the Black Sea trip as a propaganda platform and attempted to exploit it, was tried and convicted at the end of the trip.

Keywords: kasım gülek, chat trip, chp, opposition, black sea provinces.

Atıf/Cite as: Kılınççeker, Ö., (2025). Kasım Gülek'in Karadeniz Bölgesine Yaptığı "Sohbet Seyahati" (28 Temmuz- 11 Ağustos 1956). *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(3), 1600-1620. doi: 10.11616/asbi.1742573

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹ Öğr. Gör. Dr., Özlem Kılınççeker, Adıyaman Üniversitesi, ozkilincceker@adiyaman.edu.tr

1. Giriş

7 Haziran 1945 tarihinde Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından imzalanarak CHP grubuna verilen Dörtlülük Takrirle başlayan süreç bir muhalefet partisinin kurulması hareketine dönüşmüştür. Menderes, Koraltan ve Köprülü'nün CHP'den ihraç edilmesi sonucu Bayar'ın istifasıyla Dörtlülük Takrirden imza sahibi olan bu dört isim tarafından 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti kurulmuştur. (Kolutek, 2020: 325). DP kuruluşunun hemen ardından hızlıca teşkilatlanmış, toplumun farklı kesimlerinde yenileşim ve değişimin merkezi olarak görülmüştür (Kolutek ve Sarı, 2020: 362). Nitekim Demokrat Parti (DP), 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimler sonunda iktidarı Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nden de devralmıştır (Karpaz, 2019: 166; Karataş, 2022: 317; Akıncı ve Usta, 2016: 285).² Türkiye 15 Mayıs günü yeni bir güne uyanmış; 27 yıl ülkeyi tek başına idare eden CHP serbest seçim yoluyla muhalefet olmuş ve böylece TBMM'de çok partili hayat başlamıştır (Karpaz, 2019: 169; Çavdar, 2008: 21; Başkaya, 2021: 4983). DP kurucularından Celâl Bayar Cumhurbaşkanı olurken Refik Koraltan Meclis Başkanı seçilmiştir Türkiye'nin üçüncü Cumhurbaşkanı Celal Bayar 19. Türkiye Hükümetini kurma görevini Aydın Milletvekili Adnan Menderes'e vermiştir (Doğan, 2008: 250; Karpaz, 2019: 168). İktidar kanadında bunlar olurken muhalefet kanadına geçen CHP ana muhalefet partisi olarak 1950'li yıllarda Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde muhalefetin kurumsallaşmasına öncülük eden bir parti olarak çalışmalarına başlamıştır (<https://chp.org.tr/chp-tarihi>). CHP'nin 29 Haziran 1950 tarihinde yapılan VIII. Kurultayında, parti içinde gerçekleştirilen seçimler sonunda, Atatürk'ten sonra 11,5 yıl Cumhurbaşkanlığı yapan İsmet İnönü Genel Başkan olmuştur. Atatürk'ün isteği ile 1940 yılında CHP'ye katılan "çarıklı politikacı" lakabıyla tanınacak olan Seyhan (Adana) Milletvekili Kasım Gülek³ ise Genel Sekreterliğe seçilmiştir. Aralıksız dokuz yıl CHP Genel Sekreterliği yapan Kasım Gülek, bu süreçte Anadolu'ya sıkça geziler düzenlemiş ve halkla sıkı bir ilişki geliştirmiştir (Balci, 2015: 265; Tuğluoğlu, 2017: 278; İdem, 2022: 1383). Gülek partisinin seçimleri kaybetmesinin sebepleri arasında CHP'li bazı adayların kibirle hareket ederek kazanmaktan çok emin oldukları için halktan oy istemeye bile gitmeyişlerini görmektedir. Kasım Gülek'in bu düşüncesi Anadolu'ya düzenlediği gezilerinin ve mütevazı tavrının çıkış noktası olmuştur (Güngör, 2010: 205; Karayaman, 2021: 286; Kılınççeker, 2024: 232). Öyle ki ihmal edildiğini düşündüğü halkla, partisi arasındaki mesafeyi kendisine hediye edilen Anadolu'ya özgü aba, çorap ve çarığı giyinerek kapatmaya çalışmıştır (Milliyet, 23 Ocak 1956; Balci, 2015: 165,166). Özellikle giyim tarzı ile çok dikkat çekmiş ve halk tarafından ilgiyle karşılanmıştır (Kılınççeker, 2024: 245; Aydın, 2022: 684). Kasım Gülek CHP Heyeti ve gazetecilerle birlikte, bu kıyafetlerle çıktığı gezilerinden birini 11 Ağustos 1955 tarihindeki Karadeniz'e yapmıştır.

İktidar kanadında ise DP Hükümeti ilk dört yılında; 1950-1954 seçimleri arasında ülkede bolluk ve bereketi sağlayan parti olarak görülürken; 1955'den sonra artan ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunlar nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır (Albayrak, 2014: 301; Bakan, & Özdemir, 2013: 388). Başbakan Adnan Menderes, 1954 yılından sonra muhalefetinin çalışmalarını durdurmak için muhalefet partilerine karşı toplantılarını engelleme gibi tedbirler almıştır (Karpaz, 2019: 171). CHP ise bu kapsamda parlamenter sistemde temel hak ve özgürlükleri geliştirmek için muhalefetine devam etmiştir (<https://chp.org.tr/chp-tarihi>). Türkiye'de muhalefet partisi olarak CHP'den hariç Hürriyet Partisi (Hür.P) ve Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) vardır (Akis, 24 Mart 1956: 6). Muhalefet partileri de ülkede ortaya çıkan ekonomik, siyasi ve toplumsal rahatsızlıklardan hareket eden Kasım Gülek'e destek vermişlerdir (Zürcher, 2013: 337; Cılızoğlu, 1987: 86). Anadolu'yu miting meydanına çeviren muhalefet liderleri bir sonraki seçimler için oy toplamaya çalışmışlardır (Akis, 24 Mart 1956: 6). Ancak geziler esnasında iktidarın muhalefete liderlerinin toplantılarına karşı aldığı önlemler ve akabinde yaşanan olaylar iktidar ve muhalefet gerginliğinin başlangıcı olmuştur (Karpaz, 2019: 172). Bu ortamda bir adım daha ileriye giden muhalefet partileri birbirlerine yaklaşmış; muhalefet partilerinin ileri gelenleri Muhalefet kanadında halkla buluşma

² Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılan 14 Mayıs 1950 seçimlerine; Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Millet Partisi, Milli Kalkınma Partisi, Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi ve İşçi Çiftçi Partisi olmak üzere yedi parti katılmıştır. Seçime katılım %89,3'tür.

³ CHP'ye Atatürk'ün emriyle 15 Mayıs 1940 tarihinde Bilecik Milletvekili olarak giren Kasım Gülek 13 Aralık 1905'de doğmuş, 19 Ocak 1996'da ölmüştür. TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1139.

mitinglerini yapanlar arasında iki önemli siyasetçiden biri CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, diğeri ise CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'dır. İki lider, partili milletvekilleri ve gazetecilerle birlikte 1957'deki seçimlere kadar tüm yurdu dolaşmışlardır. Osman Bölükbaşı özellikle de Kasım Gülek geçtikleri köy, kasaba, şehirlerde ilgiyle karşılanmış ve yolcu edilmişlerdir. O günlerde tüm muhalefet partileri gittikleri yerlerde çoğunlukla heyecan ve ilgiyle karşılanmışlardır. Bu durum Akis gazetesinde "İhtimal ki hiçbir şey halkın ciddi bir sıkıntı içinde bunaldığını bundan daha iyi ortaya koyamazdı" şeklinde yorumlanmıştır (Akis, 24 Mart 1956: 6; Zürcher, 2013: 329). (Akis, 24 Mart 1956: 6; Zürcher, 2013: 329).

Bu süreçte iktidarın toplantı yasaklarına rağmen durumu fırsata çevirmek isteyen Kasım Gülek, "sohbet seyahati" adını verdiği gezilerine devam etmiştir. Gezilerinde halkın içine girmiş, parti ayrımı yapmadan, herkesle konuşmuş, ellerini sıkmış dertlerini dinleyerek duygularına dokunmaya çalışmıştır. Bu tavırları halk arasında ilgiyle karşılanmışsa da iktidar ve yöneticiler tarafından eleştirilmiştir. Ancak kendisi halkın bu tavırdan hoşlandığını, ciddiye alındığını düşündüğünü ve partisi içinde bunu bir seçim yatırımı olduğunu ifade etmiştir.

Kasım Gülek konuşmalarında partisi için de öz eleştiri yaparak; CHP'nin her zaman iktidarda kalmasının mümkün olamayacağını artık muhalefet olmak için çalışmasının gerektiğini ancak bunun sonucunda tekrar iktidar olabileceğini dillendirmiştir (Balcı, 2015: 122). Diğer yandan bu gezilerinde bazen tutuklanıp serbest bırakılan Kasım Gülek, gezisi boyunca başına gelenleri soğukkanlı ve sesiz tavırlarla karşılamış, gezi esnasında önüne çıkarılan engellerin pek çoğunu fırsata çevirmeyi başarmıştır. Ancak iktidar muhalefetin iş birliği ve hükümete karşı artan eleştirileri karşısında bu duruma önlem almayı tercih etmiş; 1954'ten sonra çoğunlukla yasakları basın ve üniversite hocalarına karşıyken; 1955'ten muhalefet partilerinin faaliyetlerine karşı sert tedbirler olarak ortaya çıkmıştır (Albayrak, 2014: 301; Zürcher, 2013: 326, 329; Çakır ve Yavalar, 2017: 268). Bu kapsamda 23-27 Haziran 1956 tarihinde TBMM'de "Toplantı ve Gösteri Kanunu" kabul edilmiştir. İktidar bu kanunla, muhalefetin birçok yönden hareketlerini sınırlandırılmaya çalışmıştır (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (27 Haziran 1956). Seksen İkinci İnikat, Cilt: 12, Devre: 10, İçtima:2; 520:555,561:564). Bu uygulamalar basında eleştirilmeye başlanınca, başta Başbakan Menderes olmak üzere, DP özellikle Basın, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'nda değişiklikler yaparak polisin yetkilerini daha da arttırmış, emniyet güçlerine toplantı ve gösterilerde silahlı müdahale izni vermiştir (Albayrak, 2014: 303). Basında Başbakan Menderes'in üç şeyden dert yandığı; bunların basın, hâkimler ve miting hatipleri olduğu yazılmıştır. Bu bağlamda muhalefetin açık hava toplantılarını izleyen basının olanları yazmamaları için yeni sansür kanunları çıkarmıştır. İktidar, bu durumda muhalefetin "New-look" adını verdiği çalışmasının fayda vermeyeceğini ve Gülek'le Bölükbaşı'nın başka yollar bulmak zorunda kalacaklarını düşünmüştür (Akis, 16 Haziran 1956: 9). Olanlar karşısında CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ve CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı 1956 yazında toplantı ve gösteri yürüyüşlerine devam etme ve ilk büyük seyahatlerini Karadeniz bölgesine yapmaya karar almışlardır (Vatan, 24 Temmuz 1956).

Kasım Gülek hemen gezi öncesinde kendisine sorulan muhalefet partileri genel sekreterlerinin müşterek bir yurt gezisine çıkması teklifi için gazetecilere: "Meriç'ten Arpaçay'a Akdeniz'den Karadeniz'e kadar büyük bir gezi yapalım. Bu gezi tahakkuk ettiği takdirde kendilerini Gülek yaylasında dinlemeye davet ediyorum" demiştir. Ancak CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ise böyle bir tekliften haberi olmadığını beyan etmiştir (Vatan, 25 Temmuz 1956; Ulus, 24 Temmuz 1956). Diğer yandan Hür. P. Genel Sekreteri İbrahim Öktem ile Turan Güneş de bayram dolayısıyla seçim bölgelerinde yaptıkları gezilerde özellikle köylülerin muhalefetin iş birliğine taraftar olduklarını ve desteklediklerini ifade etmişlerdir. Konuyla alakalı Ulus gazetesi bu iş birliğinin halk tarafından olumlu karşılandığı haberini yapmıştır (Ulus, 24 Temmuz 1956). Kasım Gülek, 1956 yazında TBMM tatile girince bir yıl önce yaptığı gibi Anadolu'da halkla buluşma gezilerine çıkma düşüncesini önce basına açıklamıştır. Konuyla ilgili verdiği demeçlerinde gezisine "Sohbet Seyahati" adını verdiğini; gideceği illerde kanunlar çerçevesinde halkla ve partililerle görüşeceğini hatta sadece CHP parti teşkilatını değil aynı zamanda Hür. P ve CMP gibi muhalefet partilerinin merkezlerini de ziyaret edeceğini söylemiştir (Akis, 28 Temmuz 1956: 7).⁴ Öyle ki şehirlerde

⁴ Aynı şekilde Hür. P. ve CMP liderleri de gezdikleri yerlerde dost muhalif partilere uğrayarak oralarda da sohbetler yapacaklardır.

muhalefetin karşılanması, şehir içi veya dışında toplu yürüyüşler ve seyahatler mülki amirin iznine bırakılmıştır. Çok geçmeden bu kanun bütün muhalefet partilerinin eleştiri konusu olmuştur (Balci, 2015: 134; Ülger ve Gençkaya, 2022: 2383). Böylece 1956 yılında muhalefetin yaptığı gezilerde mülki amirin izniyle yapılabilen siyasi toplantılara dahi izin verilmemiştir. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet etmekten hem CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek hem de CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı tutuklanmıştır (Keskin, 2014: 116). Ancak CHP Genel Sekreteri Gülek hem eleştirdiği hem de propaganda malzemesi olarak bu kanundan her seferinde fayda sağlamaya çalışmıştır (T.C. Resmî Gazete, 30 Haziran 1956: 14715; Balci, 2015: 134; Ülger ve Gençkaya, 2022: 2383).

Kasım Gülek'in o günlerde muhalefetin iktidar olabilmesi için herkesin üzerine düşeni yapması gerektiğine inandığını yazan Akis dergisi: ancak CHP'de herkesin de kendisi gibi düşünmediğini hatta CHP'de bazı kişilerin Kasım Gülek gibi yurdu dolaşp milletin oyunu istemek yerine; Adaları dolaşp İsmet İnönü'nün gözüne girmenin daha kolay ve daha faydalı olduğunu düşündüklerini yazmıştır. Dergide bu tutumun İsmet İnönü'yü "budala yerine koymaktan" başka mana taşımadığı; hatta İnönü'nün partide kimin ne yaptığını kesinlikle bildiği ve ona göre partililere numara verdiği de iddia edilmiştir. Yorumlarında biraz daha ileriye giden dergi: Gerçekte zaten İsmet İnönü'nün CHP iktidar olsa dahi eskisi gibi Millî Şef olamayacağını, muhalefet yıllarında Yat Kulübünde yatanların İnönü'yü isteseler de artık iktidara getiremeyeceği hatta eğer böyle düşünenlerin bir şeyler olmak istiyorlarsa, Kasım Gülek gibi her türlü sıkıntıyı göze alıp yurdu gezmeleri ve halka CHP'nin ne demek olduğunu ve ne yapmak istediğini anlatmaları gerektiğini savunmuştur (Akis 4 Ağustos 1956: 8). Bu fikir ayrılıkları ve tartışmaların gölgesinde Kasım Gülek, CHP Heyeti ve gazetecilerle birlikte, 1956 yılının temmuz ayında Karadeniz gezisine çıkmıştır (Balci, 2015:165).

2. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in Karadeniz Gezisi

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, adını "Sohbet Seyahati" koyduğu gezi planına göre: 28 Temmuz 1956 Cumartesi günü İstanbul'dan başlayacak Karadeniz sahili boyunca Samsun'dan Hopa'ya kadar yol üzerindeki il ve ilçelerdeki CHP teşkilatlarıyla temaslarda bulunduktan sonra bir yıl önce tutuklandığı Sinop'a uğrayarak 7 Ağustos'ta İstanbul'a dönecektir (Ulus, 24 Temmuz 1956; Vatan, 24 Temmuz 1956; Cumhuriyet, 28 Temmuz 1956). Bu nedenle Kasım Gülek'in gideceği yerlerdeki CHP teşkilatları önceden mülki amirliklere toplantı müracaatları yapmıştır (Ulus, 27 Temmuz 1956).

Kasım Gülek'e gezisinde CHP Heyetinde: Malatya Milletvekili Kâmil Kırıkoğlu, Sinop Milletvekili Şerafettin Ayhan, Tunceli Milletvekili Aslan Bora, Emekli General Ali Rıza Artunkal, Şemseddin Günaltay eşlik edecektir. Ancak Şemseddin Günaltay son anda rahatsızlığı dolayısıyla seyahate katılamamıştır (Ulus, 27 Temmuz 1956; Ulus, 28 Temmuz 1956; Vatan, 28 Temmuz 1956; Vatan, 29 Temmuz 1956). Gazeteciler arasında ise hem ulusal basından hem de yabancı basından "Life" ve "Time" dergilerinin Türkiye temsilcileri de eşlik etmiştir (Cumhuriyet, 29 Temmuz 1956).

Kasım Gülek'in yapacağı Karadeniz gezisi ulusal basında ilk sayfadan duyurulmuştur. Haberlerde Kasım Gülek'in Karadeniz'in bütün limanlarında partililerle konuşacağı, tesadüf ettiği kongrelere katılacağı belirtilmiştir. Gazetelerde yeni yürürlüğe giren "Basın, Toplanma ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunları" kapsamında siyasi çevrelerin Kasım Gülek'in ne şekilde hareket edeceğini, seyahatin başarılı geçip geçmeyeceğinin merakla beklendiği de yazılmıştır (Ulus, 27 Temmuz 1956; Cumhuriyet, 28 Temmuz 1956; Vatan, 24 Temmuz 1956).

Kasım Gülek, gezisinin başlangıç noktasını Samsun olarak belirlemiştir. Bunun üzerine Samsun CHP İl İdare Heyeti Başkanı 29 Temmuz 1956 tarihinde Gülek'in Samsun'a geleceğini ve kapalı bir yerde toplantı yapacağını Samsun Valiliğine bildirmiştir. Valilik, İçişleri Bakanlığından yetki isteyerek toplantılar ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanunun 2. maddesini gerekçe göstererek bu toplantıya "mutat kongre aktına matuf olmayan" statüde olduğu gerekçesiyle izin vermemiştir (BCA, 030.1.0.0.68.425.7). Aynı şekilde Trabzon CHP İl İdare Heyeti de 30 Temmuz 1956 tarihinde Trabzon Valiliğine aynı yönde bir izin talebinde bulunmuş ancak Trabzon Valiliği de İçişleri Bakanlığından verilen emir üzerine bu isteği geri çevirmiştir. Valilik ayrıca Trabzon'da Kasım Gülek'in geleceği güne tesadüf ettirilen Kemerkaya Kongresi için; kongrenin 1956 yılı içinde yapılmış olmasını aynı zamanda kongrenin bu ocağın bulunduğu idari

mahallin dışında bir yerde yapılmak istenmesini gerekçe göstererek "Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunun 2. maddesinin son fıkrası" uyarınca izin vermemiştir (BCA, 030.1.0.0.68.425.7).

Karadeniz CHP İl teşkilatlarının valiliklere buna benzer talepleri artınca İçişleri Bakanlığı bütün illere şifreli bir emir göndererek "Toplantılar ile Gösteri Yürüyüşleri Hakkında 6761 Sayılı Kanun'un 1. ve 2. maddeleri açıktır. Siyasi partiler seçim zamanlarından ve cemiyetler kanuna göre tertip edilecekleri kongrelerden başka idari heyetlerinin bu konu kanuna göre yapacakları normal toplantılar hariç balo ve eğlence mahiyetinde dahi olsa hiçbir sebep ve suretle toplantı yapamazlar. Kanunun bu husustaki ilgili hükmü dikkate alınmalı ve kati suretle uygulanması ve bu tarzdaki taleplerin reddedilmesi" bildirilmiştir (BCA, 030.1.0.0.68.425.7).

Bu yazışmalar devam ederken Kasım Gülek, Malatya Milletvekili Kâmil Kırkoğlu, Sinop Milletvekili Şerafettin Ayhan, Tunceli Milletvekili Arslan Bora, Sinop Milletvekili Nuri Sertoğlu ve pek çok gazeteciyle birlikte Akdeniz vapuruyla 28 Temmuz 1956 Cumartesi sabahı gezisini başlatmıştır (BCA, 030.1.0.0.68.425.7; Cılızoğlu, 1987: 89). Kasım Gülek, yolculuk yaptıkları Akdeniz Vapurunun hareketi öncesi "İnşallah bu seyahatimiz, geçen seneki gibi sekteye uğramaz." kinayeli temennide bulunmuşsa da vapur normal programından geç hareket etmiştir (Cumhuriyet, 29 Temmuz 1956). Hareketten hemen önce gazetecilere beyanat veren Kasım Gülek, kendisini uğurlamaya gelenlere teşekkür etmiştir. Onlara: "Geçen sene de Karadeniz seyahatine çıkarken de beni yolcu etmiştiniz. Bu münasebetle sizinle bir toplantı yapmıştık. O günden bugüne iç ve dış politika da birçok hâdiseler oldu. Birçok yeni kanunlar çıkarıldı. Bizim kanunlara hürmetimiz vardır. Ancak çıkarılan kanunlar ne kadar ağır olurlarsa olsunlar vazifeye devam edeceğiz. Biz muhalefetin, hatta iktidardan da daha zor ve ağır bir vazife olduğuna inanıyoruz. Muhalefet partilerinin anlayış içinde beraberce çalışmaları hayırlı bir hâdisedir. Politika bugün her vatandaşı ilgilendiriyor. Kimsenin «Ben siyasete karışmam» demeğe hakkı yoktur. Bütün vatandaşları politika meseleleriyle meşgul olmağa dâvet ediyorum" sözleriyle düşüncelerini paylaşp herkesten destek istemiştir (Vatan, 29 Temmuz 1956; Cumhuriyet, 29 Temmuz 1956).

2.1. Kasım Gülek Samsun'da

Kasım Gülek, beraberindeki partili arkadaşları ve basın mensuplarıyla 29 Temmuz 1956 Pazar günü saat 17.15'te Samsun'a gelmişlerdir (Ulus, 30 Temmuz 1956; Cumhuriyet, 30 Temmuz 1956). Samsun Limanında, Sinop Milletvekili Haşim Tarı, İl İdare Kurulu üyeleri ve diğer parti ileri gelenlerince karşılan Gülek'e parti yöneticileri bir sinema binasında siyasi toplantı yapabilmek için yapılan müracaatlarının reddedildiği haberini vermişlerdir. Ulus gazetesi bu konuyu eleştiren bir haberinde; bir gün önce Samsun'a gelen Devlet Bakanı ve Milli Savunma Bakan Vekili Şemi Ergin'in karşılanmasına, kendisine tezahürat yapılmasına izin verildiğine yer vermiştir (Ulus, 30 Temmuz 1956). Bunun üzerine Kasım Gülek ve arkadaşları Samsun'da kapalı salon toplantısı yapamayacaklarını anladıkları için CHP il binasına gitmişlerdir (BCA, 030.1.0.0.68.425.7). Gülek, burada yüz kadar CHP'liye bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında önce dış politikaya değinmiştir. Mısırlıların Süveyş'i devletleştirmesi konusunda; bunun dünya barışı için tehlikeli bir hareket olduğunu anlatmıştır. Daha sonra o günlerde Türkiye açısından önemli bir mesele olan Kıbrıs konusunda üç yıl önce Anamur'da yaptığı konuşmasını hatırlatarak uyarıda bulunduğunu, bu meselenin partiler üstü milli bir dava olduğunu ve iktidarla birlikte üzerinde durulması gerektiğini ifade etmiştir. Diğer yandan II. Dünya Savaşı'nda Partisinin kuvvetli bir orduyu ayakta tutabilmek için bir milyona yakın kişiyi silahlı hale getirdiğini; bu yüzden de ülkenin ekonomik sıkıntılara nasıl maruz kaldığını anlatmıştır (BCA, 030.1.0.0.68.425.7; Ulus, 30 Temmuz 1956).

Konuşmasında yine bir yıl önce çıktığı Karadeniz gezisinde yaşadıklarına da değinen Gülek, "Hamdolsun bu yıl Sinop'tan öteye geçip Samsun'a kadar gelebildik. Geçen yıldan beri memleket ve dünya politika âleminde mühim hadiseler oldu. Türkiye'de basını ve toplantıları ilgilendiren ve politika faaliyetini kısıtlayan kanunlar çıktı. Biz gene seyahatlerimize, konuşmalarımıza devam ediyoruz ve devam etmek kararındayız. Bu kanunları ilk imkânda kaldıracacağız. Bugün huzurunuzda hüküm giymiş bir insan olarak çıkıyorum. Hüküm şimdi temyizde inceleniyor. Fakat aranızdan bir yıl dört ay ayrılmam ihtimali var. Ama bundan zerre kadar ürkümüş ve üzölmüş değilim. Gerekirse yatarım, bu benim için ancak şeref olur.

Adaletle inanıyorum. Af asla istemem. Hakkımı istiyorum” diyerek içinde bulunduğu durumu ve son çıkarılan kanunla ilgili düşüncelerini ifade etmiştir (Ulus, 30 Temmuz 1956). Gülek gezisinin Samsun’dan başlama sebebini ise: Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda Samsun’un önemli bir rol oynadığını, 19 Mayıs 1919’da Atatürk’ün ülkeyi kurtarmak için ilk buradan faaliyete geçmeyi tercih etmesine bağlamıştır. Konuşmasında bir önceki gece Samsun’a gelen Devlet Bakanı ve Milli Savunma Bakan Vekili Şemi Ergin’e tezahürat yapıldığı yolunda Ankara Radyosu tarafından yapılan haberi eleştiren Gülek “Çıkan kanunlar elbet herkese aynen tatbik edilmelidir. Bakana tezahürat yapılıyorsa, bıraksınlar ve nasıl tezahürat yapılır görsünler ve imrensinler. Sayın Bakan hazır buraya kadar gelmişken şöyle bir teklif yapalım: Mensup olduğu iktidarın icraatı üzerinde halk huzurunda bir münazara yapalım. Ben hazırım. Umarım, temenni ederim kendisi de kabul edebilsin. Kendisinde yetki göremiyorsa, en yetkili biri ile bu münazarayı yapmaya hazırım. Halk hakem olsun. Bizce en teminatlı hakem halktır. Demokratik memleketlerde münazaralar çok yapılır. Böyle hatta radyoda televizyonda milyonların dinlemesine, görmesine imkân verilir.” diyerek kanunların uygulanış biçiminde muhalefet ve iktidar arasındaki eşitsizlik olduğunu iddia etmiştir (BCA, 030.1.0.0.68.425.7; Zafer, 30 Temmuz 1956; Cumhuriyet, 30 Temmuz 1956).

Kasım Gülek’ten sonra söz alan Sinop Milletvekili Şerafettin Ayhan ise bir hikâye anlatarak sözlerine başlamıştır. Hikâye göre: “padişahlar devrinde bir kahve müdavimlerinin göze küfretmeği alışkanlık haline getirdiklerini, bunu haber alan padişahın bunu yasak etmesi üzerine bu defa aynı kahve müdavimlerinin gözünü seveyim diye konuşmaya başladıklarını” söylemiştir (BCA, 030.1.0.0.68.425.7). Ayhan kendilerine konulan yasaklara karşı bu kinayeli girişinden sonra Kırşehir ve Abana’nın il haline getirilmesini istemiş ve bir halk partili milletvekili olarak maruz kaldıkları “antidemokratik tazyikten” şikâyet etmiştir (Ulus, 30 Temmuz 1956). Samsun CHP İl İdare Heyetinden İrfan Yankutan’da Kasım Gülek ve arkadaşlarının Samsun’a gelişlerinden duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Ayrıca gazeteciler arasında Zafer gazetesi muhabirinin de bulunmasını CHP’nin iyi niyetinin bir delili olarak göstermiştir (BCA, 030.1.0.0.68.425.7).

Samsun CHP Parti merkezinde yapılan bu toplantı sonrası İçişleri Bakanlığı tarafından Samsun Valiliği ve tüm valiliklere hemen şifreli bir genelge gönderilmiştir. Bakanlık, Samsun Valiliğinden daha önce kendilerine gönderilen kanuna aykırı olan bu toplantının hemen dağıtılmasını istemiştir. Samsun Valiliği de bu toplantının kısa sürede bittiği için dağıtmaya gerek kalmadığını Bakanlığa iletmisse de İçişleri Bakanlığı telefonla Samsun Valiliğine olası yeni bir toplantı için CHP Parti lokalinde dahi olsa toplantı yapılamayacağını bildirilmiştir. Ayrıca Kasım Gülek ve arkadaşlarının toplantılarının kısa sürmesine rağmen kanuna aykırı olan bu hareketine meydan verildiği gerekçesiyle Vali ve Emniyet Müdürü uyarılmış hatta konuyu incelemek üzere Samsun’a birer Emniyet Müdürü müfettişi gönderilmiştir (BCA, 030.1.0.0.68.425.7).

Bir tesadüf eseri geziye dâhil olan Zafer gazetesinden Turhan Dilligil: “Samsun’daki Halk Partililer dün tam bir hayal kırıklığına uğradılar” başlığı altında gezinin İstanbul’dan itibaren beklenen ilgiyi görmediğini bildirmiştir (Zafer, 30 Ağustos 1956). Akis dergisinde ise gezinin Samsun dâhil her şeyin normal olduğu için gazetelerde fazla bir yer tutmadığı ancak Samsun’dan sonraki yerlerde Gülek’i taşıyan vapurunun uğradığı her üç limanda sıkı tedbirlerin alındığı yazılmıştır (Akis 4 Ağustos 1956: 8). Samsun’dan sonra Gülek ve yanındakilere her durakta polis müdahalesi gittikçe artmıştır (BCA, 030.1.0.0.132.861.3./1-2). Böylece gezi katılanlar için heyecanlı bir hal almış ve gazetelerin ilk sayfalarına oturmuştur. Yabancı basında: Times Dergisi’nin 13 Ağustos 1956 tarihli nüshasında Samsun Valisi’nin açık hava toplantısına değil aynı zamanda CHP’nin mahalli idareleriyle kapalı bir yerde toplanmasına dahi müsaade etmediği yazılmıştır. Haberde Gülek’in bu durum karşısında soğukkanlılıkla: “kendi parti binasında toplanma hakkımız mevcuttur” cevabını verdiği hatta polis nezaretine karşı gelerek “dar ve boğucu havali” Samsun CHP Parti merkezinde üç yüz kişiye Menderes’in yeni kanununu kaldıracağı ve “Avrupa’nın mezarlıkları düşmüş diktatörler ile doludur” dediği iddia edilmiştir (BCA, 030.1.0.0.132.861.3). Daha sonra yollarına devam eden Gülek yanındaki CHP’liler ve gazetecilerle aynı günün gecesi sırasıyla; Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Hopa’ya gitmek üzere yola çıkmışlardır (Ulus, 30 Temmuz 1956; Cumhuriyet, 30 Temmuz 1956). Programına göre, Hopa’dan Trabzon’a kara yoluyla gidecek

oradan da vapurla Sinop'a geçilecektir. Sinop'ta dört gün kalacak olan Genel Sekreter ve arkadaşları buradaki bütün ilçeleri ve bazı köyleri ziyaret edeceklerdir (Ulus, 30 Temmuz 1956).

2.2. Kasım Gülek Ordu'da

Kasım Gülek, Samsun'dan 30 Temmuz 1956 Pazartesi günü saat 08.00'de Ordu'ya gelmiştir. Gülek yanındakilerle yaklaşık yüz kadar partinin toplandığı parti binasına gitmiştir. Burada Ordu CHP İl Başkanı Kasım Gülek'e 6761 sayılı kanunun 1 ve 2. maddeleri uyarınca toplantı yapamayacağına dair bir tebligat yapıldığını haber verilmiştir. Gülek kanunun bu hakkı kendilerine verdiğini söylemiştir. Böylece Ordu'da CHP'lilerin toplantı talepleri mülki âmirler tarafından reddedilmiş parti binasında Kasım Gülek'in sohbet etmesine izin verilmemiştir (BCA, 030.1.0.0.68.425.7; Akis 4 Ağustos 1956: 8; Ulus, 30 Temmuz 1956).

Ordu Emniyet Müdürü Niyazi Bicioğlu da Kasım Gülek'e karaya çıktığı anda sözlü bir mesaj yollayarak hiçbir toplantıya müsaade olunmadığını bildirmiştir. Gülek mesaja: "Kanuni haklarımızı sonuna kadar kullanacağız. Bu hususu müdür beye lütfen haber veriniz" diye karşı çıkmıştır (Akis 4 Ağustos 1956: 8). Daha sonra yoluna devam eden Gülek, parti lokaline varıncaya kadar sokakta, yolu üzerinde gördüğü herkesin elini sıkışmış ve uzaktakilere ise "merhaba" diye seslenerek selam vermiştir (Vatan, 31 Temmuz 1956; Ulus, 31 Temmuz 1956; Zafer, 31 Temmuz 1956). Bu esnada emniyet güçleri İdare Heyeti azalarından başka hiç kimsenin içeri girmemesi için CHP binasının kapısında önlem almıştır (Cumhuriyet, 31 Temmuz 1956). CHP binasının içinde Genel Sekreter ve partililer sohbete başlayacakken Emniyet Müdürü bizzat gelerek toplantı yapıldığı takdirde kanun gereğince dağıtılacağını bildirmiştir. Bunun üzerine Emniyet Müdürü ve CHP'liler arasında tartışmalar başlamış, Kasım Gülek, Kırkoğlu ve Ayhan başta olmak üzere bütün partililer bu olanlara karşı çıkmışlardır. Kâmil Kırkoğlu'nun Emniyet Müdürüne "Kanuni haklarımızı sonuna kadar kullanacağız" demesi üzerine Emniyet Müdürü de "Ben de kanunu sonuna kadar tatbik edeceğim" çıkışını yapmıştır. Kasım Gülek söze girerek: "Biz, kanunu sizin gibi anlamıyoruz. Biz konuşmamızı yapacağız. Siz de vazifenizi yaparsınız. Beni kolumdan tutar ve dışarı atarsınız" diyerek tartışmayı bitirmiştir (Akis 4 Ağustos 1956: 8; Cumhuriyet, 31 Temmuz 1956). Bundan sonra Emniyet Müdürü herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Konuyla ilgili Akis dergisinin yorumu: "İhtimal ki bir yandan muhatabının bir Yat Kulüp sakini olmadığını anlamış, diğer taraftan da kânunu tetkik fırsatını bulmuş olmalı" şeklinde olmuştur (Akis 4 Ağustos 1956: 9). Ancak parti binasına Vali tarafından polis ve jandarma kuvvetleri gönderilmiş ve konuşma yapılmadan topluluk kendiliğinden dağılmıştır (BCA, 030.1.0.0.68.425.7; Akis 4 Ağustos 1956: 8; Ulus, 31 Temmuz 1956).

Kasım Gülek, daha sonra diğer muhalefet partilerinden önce Hür.P daha sonra CMP merkezine gitmiştir. Gülek daha sonra motora binip mümkün olduğu kadar kıyıya yakın bir hattan vapuruna dönmüştür (Cumhuriyet, 31 Temmuz 1956). Yaşananlar basında olumlu-olumsuz pek çok eleştiri almıştır. Çıkan haberlerin bir kısmında Kasım Gülek'in konuşması engellendi denilirken bir kısmında Gülek'in bu hareketinin bir gösteri yürüyüşü ve "Orijinal nümayiş teşebbüsü" olduğu iddia edilmiştir (Vatan, 31 Temmuz 1956; Ulus, 31 Temmuz 1956; Zafer, 31 Temmuz 1956).

Bu tartışmaların gölgesinde Kasım Gülek ve arkadaşları Giresun'a gitmek üzere Ordu'dan aynı gün saat 11.00'de ayrılmışlardır (BCA, 030.1.0.0. 68.425.7). Ordu'dan ayrılırken Kasım Gülek'in yanında bulunan CHP milletvekilleri, Emniyet Müdürü'nün kendilerine yapmış olduğu tehditlerini İçişleri Bakanı Vekili Celâl Yardımcı'ya telgrafla şikâyet etmişlerdir (Akis 4 Ağustos 1956: 9).

2.3. Kasım Gülek Giresun'da

Kasım Gülek ve yanındakiler 30 Temmuz 1956 Pazartesi günü 13.30'da Giresun limanına gelmişlerdir. Giresun'da karaya ayak basar basmaz etrafı askerlerle sarılan Gülek, karşılamaya gelenlere el sallamak istemişse de polis amiri tarafından "El sallamakla siyasi nümayiş yaratmaktasınız lütfen vazgeçiniz" diyerek uyarılmıştır (BCA, 030.1.0.0.132.861.3./1-2; Ulus, 31 Temmuz 1956). Daha sonra Kasım Gülek ile kendisini karşılamakla görevlendirilmiş olan vali yardımcısı Doğan Beygo arasında enteresan bir diyalog yaşanmıştır. Vali yardımcısı Gülek'e kendisini "hükümet komiseri" diye tanıtmıştır. Gülek de kendi

iktidarları zamanında bu sıfatı taşıyan birinin bulunmadığını “Yani kimsiniz?” diyerek görevini sormuştur. Bunun üzerine Vali Yardımcısı olduğunu söylemiştir. Orada toplanan partililere “Bizden korkuyorlar. Geceleri uykuları kaçıyor” diyerek iktidarı eleştirmiştir. Bu sözlerine Giresunluların alkış ve tezahüratta bulunmaları üzerine Vali Yardımcısı, Kasım Gülek’ten halkın kendisine tezahürat yapmasına yol açacak hareketlerden sakınmasını istemiştir. Bu uyarı üzerine Kasım Gülek, arkadaşlarıyla sağa sola selam vermeden; bekleyenlerin daha fazla tezahürat yapmasına imkân tanımadan hemen CHP parti binasına ilerlemişlerdir. Parti binasına geldiklerinde Gülek kapıda kendisini bekleyen Giresunluları içeriye davet etmesi üzerine görevli polis tarafından herhangi bir toplantıya izin verilmediği için halkın içeriye giremeyeceği söylenmiştir. Kasım Gülek ve arkadaşları yalnız CHP İl İdare Heyetiyle birlikte binaya girmişlerdir. Bu sırada Parti binasına girmek isteyen gazetecilerden de kimlik sorulmuştur. Bu esnada provakatif bir olay yaşanmıştır. Kimliği belirlenemeyen ancak Zafer muhabiri olduğunu söyleyen bir şahıs parti binasına sokulmamıştır. Oysaki geziyi izleyen ve gazetesine resmi olarak haberleri geçen kişi Turhan Dilligil’dir. (BCA, 030.1.0.0.68.425.7; Ulus, 31 Temmuz 1956).

Kasım Gülek parti merkezinde muhalefet partilerinin iş birliği konusunda kendisine sorulan sorulara “mühim hâdisedir iş birliği. Üç muhalif parti anlayış içinde beraber çalışıyorlar. Bugünkü şartlar içinde bu en güzel harekettir. Vatandaş her yerde muhalefetin iş birliği halinde bulunmasını tasvip ve teşvik etmektedir” sözleriyle desteklediğini söylemiştir. Kasım Gülek kongrelere ve siyasi toplantılara engeller konusunda ise: “Toplantılar ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanunun yürürlüğe girmesinin hemen ertesi günü biz Polatlı’da kongre yaptık. Ona mâni olmadılar. Nedense Karadeniz seyahatinde hep engelleniyoruz. Bir siyasi parti liderinin parti kademelerini ziyaret etmesi onların dert ve ihtiyaçları üzerinde durması kadar tabii olan hak var mıdır? Memlekette mademki çok parti vardır. Bunun icaplarını kabul etmek lazım gelir. Biz kanun hükümleri içerisinde vazifemizi cesaretle yapacağız. Hepinizi hürmetle muhabbetle selamlarım” demiştir. Kasım Gülek’ten sonra eski Giresun Milletvekillerinden Dr. Galip Zaimoğlu söz alarak bir konuşma yapmıştır. Zaimoğlu Karadeniz’deki sohbet gezisinin partinin kuvvetlenmesi bakımından önemine değindikten sonra CHP İl Başkanı Selahattin Güvenç de bir konuşma yapmıştır. Bu şartlar altında genel sekreter ve beraberindeki partililer Giresunlulara teşekkür ederek Hür. P. ve CMP’lileri ziyaret etmişlerdir. Şehir içerisinde yapılan bu ziyaret esnasında jandarma ve bir o kadar da resmi ve sivil polis kendilerini takip etmiştir. Muhalif parti merkezlerine yapılan ziyaretlere gazeteciler sokulmamıştır. Polisler bunların sebebinin soran gazetecilere bu emri kendilerine valinin verdiğini ve başka bir şey söyleme izinlerinin olmadıklarını bildirilmişlerdir (Ulus, 31 Temmuz 1956). Daha sonra Giresun Valisi, İçişleri Bakanlığı’na telefonla Kasım Gülek ve arkadaşlarının Giresun’a geldiğini burada CHP Parti merkezine gidip dört-beş idare heyeti azası ile 10 dakika kadar görüştiklerini ve daha sonra saat 19.05’te Tirebolu Belediyesi’ni ziyaret ettikten sonra oradan ayrıldıklarını bildirmiştir (BCA, 030.1.0.0.68.426.1). Böylece Kasım Gülek Giresun’dan da bir konuşma ve toplantı yapamadan ayrılmıştır. Gülek, şehrin dışında bir plajda denize girmiş ve daha sonra Trabzon’a doğru yola çıkmıştır (Ulus, 31 Temmuz 1956).

2.4. Kasım Gülek Trabzon’da

Akdeniz vapuruyla 30 Temmuz 1956 Pazartesi günü saat 19.00’da Trabzon’a gelen Kasım Gülek, iskelede halkı selamlamak istemişse de Trabzon Emniyet Müdürü bu hareketin tezahürat yapılmasına neden olabileceğini hatırlatılması üzerine herhangi bir harekette bulunmadan oradan ayrılmıştır (BCA, 030.1.0.0.68.425.7 Trabzon Valiliği Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu hükümleri gereğince talep edilen toplantıya izin vermemiş ve şehirde sıkı tedbirler almıştır. Gülek ise beraberindekilerle şehri bir baştan bir başa yürüyerek parti merkezine gitmiştir. Yol boyunca emniyet ekipleri de onları takip etmişlerdir. Parti lokaline kanun gereğince misafirlerle sadece parti idare heyeti azalarına girebilme izni verilmiştir. Diğer taraftan gazetecilerin çoğu lokale girmiştir (Ulus, 31 Temmuz 1956; Cumhuriyet 31 Temmuz 1956; Akis 4 Ağustos 1956: 9). Emniyet Müdürü kafilede bulunan Amerikalı gazetecileri toplantıya sokmamış kendisine Amerikalıların gazeteci oldukları söylenince “Gazetecide olsa giremezler” diye cevap vermiştir. Diğer taraftan Emniyet Müdüründen konuyla ilgili beyanat istenmiş ise de Müdür: “beyanat verme yetkisinde bulunmadığını ve gazetecilerin toplantıya girmemesi kararını keyfi bir hükümle verdiğini” söylemiştir. Bunun üzerine basın mensupları topluca CHP lokalini terk ederek Emniyet Umum Müdürü Kemal Aygün’e bir protesto telgrafi çekmişlerdir (Cumhuriyet, 31 Temmuz 1956).

Akis dergisinde bu önlemlerin Kasım Gülek'in işine yaradığını, propaganda konuşması yapmasına gerek bile kalmadan daha fazla seyirci ve ilgi topladığını, öyle ki bu sıkı tedbirler olmasa belki birçok kimsenin Kasım Gülek'in Trabzon'a gelişinden dahi haberdar olmayacağını yazmıştır (Akis 4 Ağustos 1956: 9). 13 Ağustos 1956'da Times dergisinde de "Xenophon'un yorgun on binlerinin nihayet denize varmış olduğu efsanevi Trabzon'da polis Gülek'i rıhtımdan Parti merkezine otomobille götürmek istemiştir. Yolu yürüyerek kat etmek istediğinde de kendisini görmeye gelen halkı dağıtmak üzere jop ve cip'ler kullanılmıştır" cümleleriyle yaşananlar verilmiştir (BCA, 030.1.0.0.132.861.3; Ulus, 31 Temmuz 1956).

Kasım Gülek ve yanındakiler Akdeniz vapuru ile sabaha karşı Trabzon'dan, Rize'ye ve Hopa'ya gitmek üzere yola çıkmışlardır (Ulus, 31 Temmuz 1956).

2.5. Kasım Gülek Rize'de

Rize CHP teşkilatı 30 Temmuz 1956 itibarıyla ocak ve bucak kongrelerini yapacaklarını Rize Valiliğine bildirmiştir. Rize Valiliği bu talep üzerine İçişleri Bakanlığına bu talebi bildirerek Rize'de kongreye izin verilip verilmeyeceği konusunda yetki istemiştir. İçişleri Bakanlığı ise 1956 yılında CHP'nin ocak kongrelerini yaptıklarını bu nedenle izin verilmemesini bildirmiştir. Kabul edilmeyen bu talep Valilik tarafından CHP İl teşkilatına haber verilmiştir (BCA, 030.1.0.0.68.425.7). Bu yazışmalar gerçekleşirken Gülek ve arkadaşları 31 Temmuz Salı günü Rize'ye gelmişlerdir. Onları Rize Emniyet Müdürü Muhiddin Koçak, "Hoş geldiniz" diyerek karşılamıştır. Kasım Gülek, Emniyet Müdürünün elini sıkarak karşılık vermiştir. Bu diyalog üzerine Gülek, Karadeniz seyahatinde ilk defa bir Emniyet Müdürü tarafından selamlandığını, bu hareketi şükranla karşıladığını belirtmiştir. Rize CHP parti binasına kadar Heyetle beraber giden Emniyet Müdürü parti binasında sadece idare heyeti üyelerinin bulunabileceğini Gülek'e söylemiştir. Bunun üzerine Gülek: "Yapacağımız konuşmaya partililer katılabilir. Bizim, kanun anlayışımız budur" demiştir. Emniyet Müdürü kanunun seçim faaliyeti dışındaki bütün toplantıları menettiğini hatırlatması üzerine Kâmil Kırıkoğlu, kanunun 117'inci maddesi gereğince yılda üç defa toplantı yapılabileceğini ve bu kapalı toplantılara bütün parti mensuplarının da katılabileceğini belirtmiştir. O esnada söze giren Gülek, polise karşı koyamayacaklarını ancak kanuni haklarını sonuna kadar kullanmanın görevleri olduğunu ifade etmiştir. Emniyet Müdürü kanunu tekrar hatırlatması üzerine Kırıkoğlu, konuşmanın siyasî olup olmadığının ancak konuşma başladıktan sonra belli olabileceğini söylemiştir. Ancak emniyet güçleri il ve ilçe idare kurulu üyelerinden ve gazetecilerden başka bütün partilileri dışarı çıkarmışlardır (Cumhuriyet, 1 Ağustos 1956; Ulus, 1 Ağustos 1956)

Cumhuriyet gazetesi Gülek'in: "Seyahatimizin başından beri bizi teessüre sevk eden hâdiselerle karşılaştık. Vatandaşlar, coplarla dağıtıldı, denizde yüzen vatandaş, Gülek denize girdi diye sudan çıkarıldı. Cami avlusundaki vatandaşların uzaklaştırıldığını gördük. Milletvekili her zaman seçmenler ile toplanır, dertlerini dinler, fakat bizim milletvekillerimiz bu imkânı bulamadı. Bütün bu olaylar bizim için teessür konusudur. Çıkarılan bu müşkülât bizi vazifelerimizi yapmaktan alıkoyamaz. Haklarımızın ne olduğunu biliyoruz. Bunları son haddine kadar aramak dolayısıyla da hakkımız. Sadece hakkımız değil, vazifemizdir. Vazifemizi yapıyoruz ve yapacağız. Hakkımızda her türlü muamele reva görülebilir. Bugün ben huzurunuzda hüküm giymiş bir mahkûm sıfat ile bulunuyorum. Gerekirse hapis de yatarım" diyerek halka iktidarı şikâyet ettiğini o esnada orada bulunan yaşlı bir kişi Kasım Gülek'e "Bunlar geçer. Şayed Şemseddin Günaltay gelseydi, yaptığın demokrasi bu mu, sakalına dola diyecektim" şeklinde şakalaştığını haberinde vermiştir (Cumhuriyet, 1 Ağustos 1956).

Toplantı sonrası Gülek, arkadaşları ve gazeteciler, Çayeli kazasındaki kongreye katılmak üzere yola çıkmışlardır. Rize Emniyet Müdürü de Gülek'le beraber Çayeli kazasına gelmiştir. Çayeli'nde yapılan CHP Çayeli kongresinde de konuşan Gülek: "İktidara gelen parti, burada kalmak için çok gayret sarf ediyor. Bunda haklıdır ama bunun da bir hududu vardır. İnsan hakları ve Anayasayı ihlal edemezler." sözleriyle iktidarı eleştirmiştir. Her uğradığı ilde denize giren Gülek, Çayeli'nde de denize girmiştir (Cumhuriyet, 1 Ağustos 1956). Kasım Gülek ve yanındakiler Akdeniz vapuru ile Karadeniz sahili boyunca yapmakta oldukları propaganda gezisine Rize'den itibaren Hopa'ya kadar kara yolu ile devam etmişlerdir (Zafer 1 Ağustos 1956).

Böylece Kasım Gülek, Rize'den itibaren Of, Sürmene, Araklı ve Yomra'ya uğrayarak Trabzon'a gitmek üzere yola çıkmıştır. Güzergâhtaki kazalara uğrayan Gülek ve yanındakiler geç vakitte Hopa'ya gelmişlerdir. Gülek burada da halkla konuşturulmadan sadece selam vererek dönüş için yola çıkmıştır (Ulus, 1 Ağustos 1956; Cumhuriyet, 1 Ağustos 1956; Zafer, 1 Ağustos 1956; Vatan, 1 Ağustos 1956).

Böylece Kasım Gülek'in 1956 yılındaki Karadeniz gezisinde Hopa'ya kadar gelmiş ve o günlerde basın da kendisini yakından takip etmiştir (Akis, 4 Ağustos 1956: 8).

2.6. Kasım Gülek'in Rize'ye İkinci Gelişi

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, 1 Ağustos 1956 Çarşamba günü Hopa'dan Akdeniz vapuruyla dönüş yolculuğuna çıkmıştır (Vatan, 2 Ağustos 1956; Zafer, 2 Ağustos 1956; Ulus, 2 Ağustos 1956). Bu ortamda Rize'ye ikinci kez gelen Kasım Gülek ve yanındakiler saat 11.00'de çarşıya gitmişlerdir. Kasım Gülek, çarşıda yolu üzerindeki dükkânlara girip çıkarak esnafın, yol boyundaki halkın ve "Hoş geldin" diyenlerin ellerini sıkarak selamlaşmıştır. Halkın da ona eşlik ederek yürümesi sonucunda çarşıda büyük bir halk topluluğu meydana gelmiştir (BCA, 030.1.0.0.68.426.1).

Aslında Gülek ve arkadaşları Rize'nin mahalli dokuma kumaşlarından almak ve eşine dostuna götürmek için karaya çıkmışlardır. Ancak Rize'de bir önceki yıl çıktığı Karadeniz gezisinde Zonguldak durağındaki karşılamayla benzer bir şekilde karşılaşmıştır. Gülek'e Rize Emniyet Müdürü Muhittin Koçak, Rize'ye ilk gelişinde gösterdiği yumuşak tavrını değiştirmiştir. Emniyet Müdürü, Gülek'in bir önceki sefer herkesin huzurunda yaptığı iltifat cümleleri olan "biz iktidara gelince sizi vali yapacağız" sözlerinin gazetelerde çıkması üzerine uyarı almıştır. Dolayısıyla Gülek, karaya çıktığı zaman, çünkü emniyet tedbirlerinin hayli arttırıldığı ve başta emniyet müdürü olmak üzere görevlilerin çok sinirli ve dikkatli olduğunu görmüştür. Ortamın gerginliğine rağmen Gülek ve Kâmil Kırıkoğlu bir dükkâna girerek alışverişe başlamışlardır. Bu sırada halkla tokalaşan Gülek'e Yusuf Ataç adında bir vatandaş "Hoş Geldiniz" diyerek elini uzatmıştır. Gülek de "Hoş bulduk" diyerek bu kişinin elini sıkmıştır. Bu diyalog anında Emniyet Müdürü Muhittin Koçak, Gülek'in yanına gelerek kendisini kanun namına Emniyet Müdürlüğüne davet etmiştir. Bu durum üzerine müdüriyete giden Gülek'in yanında bulunan avukat Yılmaz Dereli ve yine avukat olan Rize CHP İl Başkanı Mehmet Ali Kumbasar, bu hareketin nedenini sormuşlardır. Gülek'in avukatları bu yapılanın siyasetçinin seçmenleriyle temasına engel olmak olduğunu söyleyerek emniyet müdürü aleyhinde dava açacaklarını ifade etmişlerdir. Bunun üzerine Emniyet Müdürü de çarşıda mevcut kalabalıkta bazı dükkân sahiplerinin sıra ile ellerini sıkıp hatır sormasının Gülek'in kendiliğinden bir gösteri havası yarattığını, bunun toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanunun 11'inci maddesince suç olduğunu söylemiştir. Bu esnada Emniyet Müdürlüğünde uzun süren tartışmalar olmuştur. (Vatan, 2 Ağustos 1956; Zafer, 2 Ağustos 1956; Ulus, 2 Ağustos 1956).

Rize Emniyet Müdürü Muhiddin Koçak kendiliğinden oluşan bu topluluğun oluşmasını gösteri yürüyüşü sayarak Kasım Gülek ve arkadaşlarının uyarılara uymadıkları iddiasıyla 2 Ağustos 1956 Perşembe saat 07.40'da görevli Cumhuriyet Savcısına bildirmiştir (BCA, 030.1.0.0.68.426.1). Savcılığa sevk edilen Kasım Gülek'i müdafasını yanında bulunan iki avukatıyla birlikte Rize CMP İl Başkanı Avukat Enis Naci Kepenek üstlenmiştir. Gülek'in, ifadesinden sonra kamu şahitlerinin ifadesine geçilmiş başta emniyet müdürü olmak üzere diğer şahitler de ifadelerini vermişlerdir (Vatan, 2 Ağustos 1956; Zafer, 2 Ağustos 1956; Ulus, 2 Ağustos 1956).

Kasım Gülek Savcılıkta verdiği ifade de hakkında iddia edilenleri reddederek tamamıyla özel bir maksatla ve alışveriş yapmak için Rize'de vapurdan indiğini; Rize'nin yerli dokumalarından almak istediğini ve bu esnada kendisine ilgi gösterenlere karşılık verdiğini söylemiştir. Duruşma sonunda hazırlanan iddianamede Gülek, 6761 sayılı kanuna aykırı hareket ederek, bazı kimselerin elini sıkıttığı ve sözü geçen kanunun 12 inci maddesinin F. fıkrası ve 14 maddesine göre cezalandırılması için asliye ceza mahkemesine sevk edilmiştir. Kasım Gülek ise verilen bu karara itiraz etmiştir (Vatan, 2 Ağustos 1956; Zafer, 2 Ağustos 1956; Ulus, 2 Ağustos 1956). Daha sonra Rize Savcılık Makamı: Kasım Gülek'in "tek başına çarşıda dolaşırken gösteri yürüyüşü yapıyordu" diye hakkında bir dosya hazırlamıştır. Burada Kasım Gülek ve arkadaşları 4 Ağustos 1956 Cumartesi saat 9.30'da Rize Asliye Ceza Mahkemesi'nde duruşmaya çıkmak üzere serbest bırakılmışlardır (BCA, 030.1.0.0.68.426.1; Akis, 4 Ağustos 1956: 10). Avukatlarının talebi

üzerine, Gülek'in duruşmadan varestesine tutulmasına karar verilmiştir (Zafer, 2 Ağustos 1956; Cumhuriyet, 2 Ağustos 1956). Bu olanlar üzerine Kasım Gülek gezisini bitirerek İstanbul'a dönme kararı almıştır (Akis, 4 Ağustos 1956: 8). Kasım Gülek'in yanında CHP İl Başkanı M. Ali Kumbasar ve CMP İl Başkanı Enis Kepenek yanında bulunan hukuk müşaviri ile 02.40'ta otomobille vapura bindirilmek üzere Trabzon'a hareket etmişlerdir. Trabzon'dan 2 Ağustos 1956 günü saat 05.50'de transit geçen Kasım Gülek arabada uyumuştur. Yol üzerinde Akçaabat'ta kahvaltı yapan Kasım Gülek burada denize girmiş ve saat 07.00'da Vakfıkebir'e uğramıştır (BCA, 030.1.0.0.68.426.1; Akis, 4 Ağustos 1956: 10). Daha sonra Kasım Gülek ve beraberindekiler 1 Ağustos günü Giresun'a hareket etmişlerdir (Ulus, 2 Ağustos 1956).

Yine aynı gün Ordu Emniyet Müdürü, İçişleri Bakanlığına telefonla Kasım Gülek ve arkadaşlarının Ordu'ya gelip durmadan Samsun'a devam ettikleri bilgisini vermiştir. Bu esnada herhangi bir tezahürat ve karşılanmanın yapılmadığının da altı çizilmiştir. Gülek ve yanındakiler 2 Ağustos 1956 Perşembe günü saat 20.00'da ikinci kez Samsun'a gelmişlerdir. Hiç zaman kaybetmeden doğrudan iskeleye gitmişlerdir. Bir motorla Akdeniz Vapuruna binerek saat 21.00'de Sinop'a doğru yola çıkmışlardır (BCA, 030.1.0.0.68.426.1).⁵

2.7. Kasım Gülek Sinop'ta

Sinop'a 3 Ağustos 1956 Cuma günü sabah ulaşan Kasım Gülek ve yanındakiler vapurdan hiç inmemişlerdir. Sinop Emniyet Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığına telefonla Akdeniz Vapurunun saat 06.00'da Sinop'a geldiğini bildirmiştir. Vapura çıkan birkaç partili Kasım Gülek'i ziyaret etmiş ve halka konuşma yapmaya davet etmişlerdir. Fakat Gülek, herhangi bir olaya sebebiyet vermemek adına bu daveti kabul etmemiştir. Burada hiçbir olay yaşanmadan vapur aynı gün saat 08.15'te İstanbul'a gitmek üzere yoluna devam etmiştir (BCA, 030.1.0.0.68.426.1).

Geziye eşlik eden gazetecilerden biri olan Vatan gazetesi yazarı Fatma Tümay: aslında Gülek'in Sinop'ta merkeze uğramayı düşündüğünü ancak bu düşüncesinden vazgeçerek partililerle gemide görüştüğünden sonra vapurdan çıkmadan yoluna devam ettiğini yazmıştır (Vatan, 4 Ağustos 1956). Hâlbuki İstanbul'da kararlaştırılan programa göre Kasım Gülek Sinop'ta uzun bir konuşma yapacaktır. Bunu yapamayan Gülek, bu konuşmayı vapurda gazetecilere beyanat olarak vermiştir. Gülek gazetecilere gezisinin asıl amacını ve yol boyunca karşılaştıkları zorlukları anlatmıştır. Konuşmasında toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun uygulanmasında görülen aksaklıkları ve farklı bir konu olan Milli Korunma kanunu hakkındaki düşüncelerini söylemiştir (Vatan, 4 Ağustos 1956).

Kasım Gülek'in içinde bulunduğu Akdeniz vapur aynı gün saat 13.00'te İnebolu limanına gelmiştir. Gülek burada da vapurdan inmemiştir. Kendisine burada tezahüratta bulunulmadığı halde bazı gazetelerde haber çıkması üzerine; İnebolu Emniyet Müdürlüğü tarafından İçişleri Bakanlığına, bu doğrultuda çıkan gazete haberlerinin doğru olmadığı; hatta kanunu ihlal edici hiçbir olayın yaşanmadığı bildirilmiştir. Aynı gün içinde vapur 16.20'de Zonguldak limanına da uğramadan İstanbul'a devam etmiştir (BCA, 030.1.0.0.68.426.1).

3. Kasım Gülek'in İstanbul'a Dönüşü

Kasım Gülek ve yanındakileri İstanbul'a götüren Akdeniz vapuru, Doğu Karadeniz sahili il ve ilçe emniyet güçleri tarafından yol boyunca izlenmiştir. Öyle ki Kasım Gülek'in geçtiği illerin mülki amirleri son durumla ilgili İçişleri Bakanlığına telefonla anlık bilgi vermişlerdir. Gülek ve yanındakiler gezi boyunca Of, Sürmene, Araklı, Yomra, Akçaabat, Vakfıkebir, Beşikdüzü, Görele, Tirebolu, Keşan, Bulancak, Perşembe, Fatsa, Ünye, Terme, Çarşamba ilçeleriyle Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun illerine uğramışlardır (BCA, 030.1.0.0.68.426.1).

⁵ Ordu Emniyet Müdürlüğü'nden aynı gün saat 19.30'da İçişleri Bakanlığı'na telefonla Kasım Gülek'in saat 15.40'ta arkadaşları ile Ordu'ya girdiği ve 16.30'da ayrıldığı, sırasıyla aynı gün içinde 17.15'te de Fatsa'dan, 18.15'te Ünye'den geçerek seyahatine devam ettiği bilgisi verilmiştir. BCA, 030.1.0.0.68.426.1.

Kasım Gülek, vapurdan henüz inmeden yaptığı basın toplantısında ilk olarak seyahatinin rahat geçmesinden dolayı gemi süvarisi ve çalışanlarına teşekkür etmiştir. Daha sonra gazetecilere gezisinin asıl amacını CHP parti teşkilatıyla temasta bulunmak ve hazırlanmış kongrelerde konuşmak olduğunu aynı zamanda son çıkan kanunlar karşısında partisinin çalışmaları hakkında bilgiler vermek olduğunu ancak üzücü olayların yaşandığını bu nedenle de bazı kongrelerin yapılmadığını anlatmıştır. Ayrıca “selam vermenin, el sıkmanın suç sayılması, ayakta konuşmanın umumi hitabet, oturarak konuşmanın da sohbet addedildiğini ancak kendilerine suç sayılmak istenen bütün bu hallerin aslında kanunların siyasetçilere verdiği tabii haklar olduğunu” söylemiştir. Sözlerine iktidarı eleştirerek devam eden Gülek, CHP’nin iktidarı döneminde:

“...arkamıza gizli polis takıyorlar diye şikâyet etmiş bulunanlara bir haftadır. Karadeniz’de polis gözünün bakmadığı en ufak bir harekette dahi bulunamadığımızı sadece hatırlatmak isteriz. Biz bu hareketleri mahalli idare teşkilatının yanlış görüş ve hatalı tatbiki olarak görüyoruz. Bizim kanun anlayışımız ve kanun çıktığı vakit Ankara ve İstanbul’da en salahiyyetli hukukçularımızla yaptığımız geniş istişare ve izahlar kanunun şümülü ve tatbiki hakkında bizi aydınlatmıştı. Muğlak olmasına rağmen idare âmirlerine yukarı da saydığımız icraata yetki vermediği kanaatindeyiz. Birçok idare amirlerinin benim kanun anlayışım budur diye konuşması ancak Büyük Meclisin tefsir hakkı olduğunu unutmamasından ileri geliyor sanırız. Biz hiçbir yerde gösteri yürüyüşüne teşebbüs etmedik. Esasen bu aklımızdan da geçmezdi. Fakat polisin aldığı tedbirler kendiliğinden ilgi toplar, kalabalıkları ve heyecanı artırır. Ufak bir şehirde alışılmamış sayıda polis ve jandarma arasında yürümeğe mecbur bırakılan insanların umumi alâkayı çekmeleri pek tabiidir. Bütün bunlardan maksat, iktidar partisi tarafından parti faaliyetlerimizi durdurmak olmadığına inanmak isteriz. Çünkü iktidar bunu anlayacak kadar zeki ve kavrayışlıdır. Ve yine ümit etmek isteriz ki, bu durum iktidarcı incelenecek ve muhalefet tarafından yapılacak diğer seyahatler bu kadar kısıcı olmayacaktır. İnsan haklarına riayetın önemine elbet iktidar partisi bizim kadar müdriktir. Bu seyahatte karşılaştığımız şartlar devam ederse muhalefet vazifesi çok zorlaşır, demektir. Buna rağmen, Anayasanın ve kanunların sağladığı hakları bilen ve hakkından vazgeçmeme kararında olan partimiz, teşkilatımız ve partililerimiz vazifelerini azim ve cesaretle yapmakta devam edeceklerdir. Müşahedemiz odur ki, basın da çalışmalarını çok zorlaşmıştır. Şimdiye kadar basını sadece basın kanunları kayıtlar sanırdık. Bu seyahat gösterdi ki toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun şimdiki tatbik tarzı basının da imkânlarını kısmaktadır. Bu seyahat benim için bir bakıma zevkli oldu. Gazeteci arkadaşlarım büyük hayret, fedakârlık ve feragatle maddi manevi zorluklar altında vazife görmelerini yakından müşahade etmek bana iftihar konusu oldu. Zafer Gazetesi temsilcisi dâhil basın mensuplarının dostluk havası içinde ahenkli ve objektif mesaisi övünülecek hadisedir. Bu taze fındıklı basın toplantısında Karadeniz’in bu önemli mahsulü üzerinde de durmak gerekir. Mahalli teşkilattan alınan bilgiye göre fındık bu sene, uzun yıllardan beri görülmemiş derecede boldur. Bunu milletimize Tanrının bir lütfu sayıyoruz. İnşallah iyi fiyat ve satış imkânı sağlanır da Karadeniz’in yüzü güler. Sinoplu hemşerilerimin bu sene de aralarında bulunmak zevkinden mahrum olduğum için üzüntülerimi bildiririm. İnşallah ilk fırsatta sadece Sinop’u hedef tutan bir programla Sinop’a gelirim.” sözleriyle tüm gezisini özetlemiştir (Zafer 5 Ağustos 1956; Ulus, 5 Ağustos 1956; Vatan, 5 Ağustos 1956; Cumhuriyet, 5 Ağustos 1956).

Konuşmayı dinleyen gazetecilerden DP yayın organı olan Zafer gazetesinin temsilcisi Turhan Dilligil, Gülek’e muhalefet arasındaki iş birliğine dair bir soru sormuştur. Gazeteci. CMP Genel Sekreteri Boyacıgil’in ile Genel Başkanı Osman Bölükbaşı’nın sözleri arasındaki aykırılığa işaret etmiştir. Boyacıgil’in iş birliğine doğrudan doğruya taraftar olduğu halde Bölükbaşı geçen seçimlere bu meselenin yine görüşüldüğünü hatırlatarak Halk Partisini itham ettiğini sormuştur. Gülek bu soruya muhalefet partilerinin beraber çalışmadan memnun olduğunu aralarında büyük bir anlayışın olduğunu işaret ederek cevap vermekle yetinmiştir (Vatan, 5 Ağustos 1956; Cumhuriyet, 5 Ağustos 1956; Ulus, 5 Ağustos 1956). CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ve yanındakileri İstanbul’da rıhtımda görevli resmi ve sivil polisler ile halk karşılaşmıştır (Vatan, 5 Ağustos 1956). Karaya çıkan Kasım Gülek’e, polislerden biri tezahürata neden

olacak hareketlerden kaçınmasını söylemiştir. Gülek daha sonra önce parti merkezine sonra da Genel Başkanı İsmet İnönü'nün yanına Heybeliada'ya gitmiştir (Vatan, 5 Ağustos 1956; Cumhuriyet, 5 Ağustos 1956; Ulus, 5 Ağustos 1956). Gülek, denizden gelen İnönü'yle evinin önünde karşılaşmış ve İnönü'nün elini öpmüştür. İnönü de Gülek'e sarılarak onu iki yanağından öpmüştür. Gülek Heybeliada'da İsmet İnönü'ye Karadeniz gezisini anlatmıştır (Akis, 11 Ağustos 1956, s. 4). İnönü, Gülek'e mahkemeye verilmesinin sebebini sorduğunda: "El sıkıttığım için suçüstü mahkemesine verildim" deyince İnönü "Bütün bunlar güzel hareketler değil, çok yazık" diyerek yapılan muameleyi eleştirmiştir (Vatan, 5 Ağustos 1956; Cumhuriyet, 5 Ağustos 1956). Turhan Dilligil, Karadeniz Bölgesinde bir macera yaratmak hevesi içinde Akdeniz Vapuru ile bu seyahate çıktığını ve CHP Genel Sekreteri'nin gittiği yerlerde "Bu türlü menfi telkinlerde bulunduğunu ve vatandaşlar arasında da nifak yarattığını" haber yapmıştır. Dilligil yazılarında CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in "Hakikati gizlemek maksadı ile sohbet gezisi ismini verdiği, bunun bir taktik olduğu, aslında yeni bir nümayiş ve huzur bozma seyahatine çıktığı; Karadeniz sahillerini baştanbaşa hedef alan ve her gittiği yerde türlü şekilde yaptığı telkinlerle Karadenizlilerin ruhlarını karartmaya çalıştığını, yeni olaylar hazırlamak için tahriklerde bulunduğunu ve nihayet Rize'de adalete teslim edildiğini" vermiştir. Gülek'in aynı amaçla geçen yıl da Karadeniz bölgesinde bir geziye çıktığını ve hükümet aleyhine vatandaşları zorla tahrik etmeye çalıştığını hatta Gülek'in kanunlara riayet etmediğini ve yurt dışında ülkesini kötülediğini ve bundan da zevk aldığını iddia etmiştir (Zafer, 2 Ağustos 1956). Konuyla ilgili: Gülek'in her ne kadar Parti teşkilatıyla istişare maksadıyla seyahate çıktığını söylese de CHP taraftarı veya muhalefete sempati duyan gazete muhabiri ve Time ve Life dergilerinin Orta Doğu temsilcileri ile Amerikalı bir gazetecinin de bu gezisini takibe davet etmesinin bir taktik olduğunu iddia etmiştir. Hatta Kasım Gülek'in vapurda yaptığı basın toplantısında, gezisi boyunca karşılaştığı muamelenin aslında kanuna uygun değil aykırı hareketlerinden dolayı idari makamların tedbirleri arttırdığını ancak kendisinin bu abartarak, mağdur olduğu ve haksızlığa maruz kaldığı şeklinde lanse edildiğini iddia edilmiştir. Turhan Dilligil basın toplantısının sonunda Gülek'e, sorulan iki soruya samimi cevap veremediğini de yazmıştır. Dilligil, bu sorulardan birisinin, dört günlük bir seyahat normal bir süreçte sürerken neden bundan vazgeçildiğidir. Ancak Gülek'in bu soruyu cevaplandıramadığını onun yerine, Sinoplulara "kur" yapmayı tercih ederek: "Sinoplu hemşerilerimin ilk fırsatta ziyaret edeceğim" dediğini oysaki Gülek'in Rize'de mahkemelik bir olay yarattığı için Sinop'a gitmeye lüzum görmediğini iddia etmiştir. Diğer yandan muhalefet partiler arası iş birliği ile ilgili sorusuna da "Muhalefet partileri beraber çalışmada samimiyet savaşı ve büyük anlayış içindedirler. Bu seyahatimde bu intibağım bir kat daha kuvvetlenmiştir. Seçimlere daha vakit var. Tam tarihini ise iktidar partisi bizden daha iyi bilir. Bu bakımdan seçimler konusu üzerinde konuşmayı erken bulurum...." diyerek kaçamak cevap verdiğini söylemiştir Ancak Gülek'in bu seyahatinde partiler arası de kanaatinin kuvvetlendiğini söylese de Ordu ve Giresun'da ziyaret ettiği CMP il merkezlerinde kendisini karşılayan kimseyi bulamadığını ve diğer şehirlerde de bu ziyaretlerden vazgeçtiğini iddia etmiştir (Zafer, 5 Ağustos 1956).

Geziye katılan Cumhuriyet gazetesi yazarı Şahab Balcıoğlu da Gülek'in gezisini "Bu seyahatte karşılaştığımız şartlar devam ederse muhalefetin vazifesi çok zorlaşır" sözleriyle kaleme almıştır. Balcıoğlu CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in dokuz gün süren Karadeniz gezisi boyunca her çıktığı rıhtımda "Kanun Nâmına" sözleriyle karşılandığını oysaki Gülek'in gezi boyunca asıl amacının parti teşkilâtıyla sohbet olduğunu, bazı kongrelerde konuşmak, son çıkan kanunlar karşısında parti çalışmalarını anlattığını savunmuştur. Hatta Gülek'in yolculukta çok üzücü ve zaman zaman inanılması güç hadiselerle karşılaştığını hazırlanan kongrelerin birçoğunu izin verilmediği için yapamadıklarını hatta polis nezareti ile Gülek'in denize girdiğini iddia etmiştir (Cumhuriyet, 5 Ağustos 1956).

Konuyla ilgili Akis dergisinde polis tedbirlerinin olmasının yanında gösteri mahiyetini taşıyan bir hareketin olmadığını bu gezilerde emniyet müdürlerinin CMP Genel Başkanını siyaset meleşti yaptıklarını ancak Kasım Gülek için aynı şeyleri yapmadıklarını iddia edilmiştir. Öyle ki polislerin el sıkmayı, hatır sormayı dahi tezahürat saydıkları, lokantalarda masaların birleştirilmemesi için emir verildiği gibi haberlerin ve bu yaşananlar karşısında halkın kendi kendisine "hangi devirdeyiz" sorusunu sordurduğuna hatta "Birkaç kişi bir araya gelip beraberce yemek yenilemeyecek miydi?" sorusunu çokça sorulmaya başladığını savunarak iktidarı eleştirmiştir (Akis, 11 Ağustos 1956: 15). Dergi, Kasım Gülek'in Karadeniz

gezisinde karşılaştığı muamelenin halk arasında itibarını daha da artırdığını iddia etmiştir. Yine CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'na duyulan ilginin de aynı şekilde arttığını, hatta Anadolu'yu dolaşan parti ileri gelenleri halkın bu iş birliği konusunda olumlu düşündüklerini savunmuştur (Akis, 11 Ağustos 1956: 8). Ancak her üç partiyi (CHP; CMP ve Hür. P.) i düşündüren ve korkutan şeyin yurttan siyaset faaliyetlerinin polis gücüyle kesilmesi olduğu ancak böyle bir durumda dahi herkesin propaganda olmasa da sohbet gezilerine devam edilmesinin doğru bir hamle olacağı dile getirilmiştir (Akis, 11 Ağustos 1956: 9). Akis dergisi o güne kadar bir il kongresine sadece delegelerin alındığı, başka bir il kongresine herkesin girmesine izin verildiği duyurulmuştur. Hatta bir il kongresinde konuşmacıyı alkışlayan delegeler hakkında dahi dava açıldığı, bir il kongresinde hükümet komiseri alkışın serbest olduğunu söylediği yine bir ilde polisin sohbet şeklindeki bir toplantıyı dağıttığı iddia edilmiştir. Ancak kanun uygulanırken en çok eleştiri bir yerde milletvekilleri halkla temas ettirilmezken, bir yerde karışanın olmadığı; bir yerde muhalefet mensupları geldiğinde bütün emniyet kuvvetleri seferber edilirken bir yerde sadece emniyet müdürünün görevlendirmesi eleştirilmiştir. Kanunla ilgili yapılan en önemli eleştiri ise aslında tam olarak ne yapılacağını bilenlerin olmadığı ve herkesin kendi anlayışına göre kanunu yürüttüğü iddiasıdır. Ayrıca bütün bunların temelinde bu kanunun çok aceleyle geldiği, birtakım boşlukları olduğu özellikle asıl gayesinin ne olduğunun anlaşılamadığı şeklinde haberler yapılmıştır (Akis, 18 Ağustos 1956: 6). Akis dergisi Başbakan Adnan Menderes'in "Alınan tedbirlerin medenî memleketlerden alındığı" söylemini eleştirmiş; bu uygulamaların o ülkelerden çok farklı olduğunu savunmuştur. Dergi toplumda bu yasakların rahatsızlık yarattığına dikkat çekilerek bu kanunun uygulanmasındaki tutarsızlığın en çok DP'nin aleyhine olduğu; polisten jandarmaya kadar her görevlinin hareketinin, aslında DP'nin sevap ve günah defterine yazıldığını ve halkın da böyle düşündüğünü iddia etmiştir Aynı zamanda dergi "siyasî turistler" olarak tanımlanan muhalefetin yeni programlar hazırlamaya devam ettiğini de haberlerinde işlemiştir. (Akis, 18 Ağustos 1956: 6). Kasım Gülek'in Karadeniz gezisi yabancı basında da geniş bir yer tutmuş ve iktidarın emirleri ile iş yaptığı gerekçesiyle emniyet güçleri çok eleştirilmiştir. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in Karadeniz'e yola çıktığı Akdeniz vapurunda Time dergisinin Orta Doğu ülkelerindeki muhabiri Robert Mr. Neville'de eşiyile birlikte bulunmaktadır. Gezi boyunca Mr. ve Mrs. Neville çifti gemide yaşananları izleyerek kaydetmişlerdir. Gazeteci Mr. Neville yaşananlarını daha sonra köşesinde kaleme almıştır (Akis, 4 Ağustos 1956: 7).

Akis dergisi Gazeteci Robert Mr. Neville'in Amerikalılar tarafından çok takdir edilen Kasım Gülek'in iktidarın basını hedef alan kanundan hemen sonra toplantıları yasaklayan kanun çıkarmasına rağmen elinden geleni yaptığını hatta yılmadan mücadeleye devam ederek bütün olanlara rağmen görevinin başında, kaldığını savunduğunu haberine taşımıştır. Amerikalı gazeteci yazısında: "birçok gazete ve gazeteci gibi "tüfek icad edildi, mertlik öldü diye köşesine çekilebilir, susabilirdi. Ama işte susmuyordu. Mademki tüfek icad edilmişti, demek ki kılıçları bırakıp tüfekte iş görmek gerekiyordu. O halde Kasım Gülek tüfek kullanmasını öğrenecekti; nitekim öğrendi de... Burada, sayın savcıların yanlış tefsir yapmamaları için bir parantez açmak lâzım geliyor. "Tüfekte iş görmek gerekiyordu" derken, ifade edilen, insanların, ellerine silâh alıp tedhiş yapmalarını tavsiye değildir. "Tüfek icad edildi, mertlik öldü" vaktiyle Bolu'da Beye karşı savaşan Koroğlu'nun lâfıdır" cümleleriyle Kasım Gülek'in kahraman ilan edildiği işlenmiştir (Akis, 4 Ağustos 1956: 8).

Gülek aynı zamanda kendine eşlik eden Amerikalı gazetecilerle de görüşmüştür (Ulus, 10 Ağustos 1956). Times dergisi, 13 Ağustos 1956 tarihli sayısındaki bir haberde Kasım Gülek, CHP lideri olarak verilmiştir. Başbakan Adnan Menderes'le Kasım Gülek arasında şahsi bir düşmanlık varmış gibi lanse edilen haberde: "Başbakan Menderes'in hapiste görmek istediği bir adam varsa o da muhalefette bulunan Cumhuriyet Halk Partisi'nin 51 yaşındaki lideri Gürbüz Kasım Gülek olduğu"dur şeklinde bir iddiada bulunmuştur. Delil olarak ta Kasım Gülek'in dergi muhabirine "Menderes bir defasında Gülek nihayet hapse girdiği gün sık siyah saçlarını kesecek olan hapisane berberini altın saatle mükâfatlandırmayı vaat ettiğini, "Şu Menderes, su katılmamış bir Kızılderili'dir" benim derimi yüzmek ister" bilgisini verdiğini göstermiştir. Haberde Kasım Gülek övülürken Menderes'in kurnaz olduğu hatta Kasım Gülek'in hareketleriyle Menderes'e deri yüzmeye bakımından bir fırsat sağladığı da iddia edilmiştir. Amerikan dergisi: Başbakan Menderes'in kötü giden enflasyonist iktisadi siyasetine karşı artan eleştirilere artık tahammül edemediğini, bundan dolayı 1956'da yapılacak olan seçimlerin hazırlıkları arasında bulunan siyasi toplantı ve

gösterilerini seçimlerden 45 gün öncesine kadar yasaklayan yeni bir baskı kanunu çıkardığını ve bu kanunun ilk defa muhalefet lideri Gülek'in Karadeniz'de yaptığı siyasi bir gezide uyguladığını da iddia etmiştir. Aynı haberde Gülek, Gandi'ye benzetilmiştir. Gülek'in konuşmadan sadece el sıkma gezileri düzenlediği anlatılmıştır. Gülek'in Rize'de yeni bir hilesi olarak yorumlandığını aslında alış-veriş için gittiği ilin pazar kumaşlarına bakmak üzere tesadüfen girdiğini bu esnada dükkâncıların ellerini sıkıldığını ve müşterilerin çocuklarını öptüğünü haberinde vermiştir. Emniyet güçlerine karşı "Gandi taktiği" ile yani el sıkma taktiğiyle oldukça başarılı olduğu savunulmuştur. Ancak Rize Emniyet Müdürü'nün bunu suç sayarak on üç saat tutuklu kaldıktan sonra kefaletle serbest bırakılarak İstanbul'a dönmesine izin verildiği yazılmıştır (BCA, 030.1.0.0.132.861.3). Times dergisi ayrıca toplantı ve basın yasağını getiren kanunlara rağmen Gülek'in kişisel bir cesaret gösterdiğini; bunun Türkiye'de demokrasinin daha ölmemiş olduğunun bir göstergesi olduğunu; İstanbul gazetelerin de Gülek'in Karadeniz seyahatiyle ilgili olarak çıkan büyük siyah manşetlerinde vermelerinin cesaret örneği olduğunu iddia etmiştir (BCA, 030.1.0.0.132.861.3).

Diğer taraftan gazetelerde 4 Ağustos tarihli Ulus gazetesinde çıkan bir yazıda yazılanları suç olarak görüldüğü ve Savcılık tarafından Sulh Ceza Mahkemesine müracaat ederek gazetenin o günkü nüshalarının toplatıldığı duyurulmuştur. Bunun nedeninin de Kasım Gülek'in Karadeniz gezisi sırasında Akdeniz vapurunun güvertesinde gazetecilere verdiği beyanat sadece Ulus gazetesinde çıkması olduğu iddia edilmiştir. Oysaki Ulus'un toplattırılmasına yol açan beyanatın; Kasım Gülek tarafından Sinop'tan ayrılırken güvertede tüm gazetecilere verilmiş olduğu ifade edilmiştir (Ulus, 5 Ağustos 1956; Akis, 11 Ağustos 1956: 15; Vatan, 5 Ağustos 1956; Cumhuriyet, 5 Ağustos 1956).

Kasım Gülek, İstanbul'a döndükten sonra Rize'de 4 Ağustos günü yapılan mahkemesinde kendisini iki avukatıyla Rize CHP İl Başkanı Avukat Mehmet Ali Kumbasar gıyabında savunmuşlardır. Mahkemede Savcılık makamı: Kasım Gülek'in Rize'de yaptığı gezilerdeki davranışları nedeniyle 6763 sayılı kanuna göre gösteri yürüyüşü olduğunu tezahürata ve nümayişe sebebiyet verdiği için cezalandırılmasını istemiştir. Gülek'in avukatları bu karara karşı çıkmışlardır. Yapılan duruşma sonunda dava 8 Ağustos'a ertelenmiştir (Vatan, 5 Ağustos 1956).

Kasım Gülek'in 8 Ağustos'ta yapılan duruşmasında da 6761 sayılı kanunun 12'nci maddesinin F bendinin son cümlesi delaletiyle ve aynı kanunun 14'üncü maddesinin 6 numaralı bendi gereğince 6 ay müddetle hapsine ve 1000 lira para cezası ile mahkûmiyetine karar verilmiştir. Ancak "kanuni takdiri bir sebeple cezasının tenziline mahal olmadığına ve sabıkası bulunmayan ve bu kanunun Türkiye'de ilk defa tatbiki dolayısıyla suç işleyen maznunun bu cezalarının tecilinin ileride cürüm işlemekten çekinmesine sebebiyet olacağı hakkında mahkemeye kanaat geldiğinden Türk Ceza Kanunu'nun 89 uncu maddesi mucibince maznun hakkında müretteb hapis ve ağır para cezalarının teciline" karar verilmiştir (Cumhuriyet, 9 Ağustos 1956; Ulus, 9 Ağustos 1956). Böylece Kasım Gülek'in davası toplantı kanununun ilk tatbiki olarak hem kayıtlara geçmiş (Ulus, 9 Ağustos 1956) hem de bu kanuna uymadığı için hapis cezası alan ilk siyasetçi olmuştur. Ancak Kasım Gülek bu gezisinde de halkla konuşamasa da onları selamlamış, onlarla konuşmaya fırsat yaratmak için uğraşmasıyla gündem olmuştur (Balci, 2015: 165).

Kasım Gülek, davası sonrası Rize'de gıyabında kendisini savunan avukatları CHP İl Başkanı Mehmet Ali Kumbasar ve CMP İl Başkanı Enis Naci Kepenek'e ayrı ayrı telgraf çekerek teşekkür etmiştir. Ayrıca Gülek onlardan kararı temyiz etmelerini de rica etmiştir. Gülek kendisiyle görüşen gazetecilere "Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi" diyerek bir sonraki gezisini Çanakkale ile Bozcaada ve İmroz'a yapacağını bilgisini de vermiştir. Aynı zamanda Rize kararı dolayısıyla kendisine gelen telgraflardan bir kısmını cevaplandırmış ve teşekkür etmiştir. (Ulus, 10 Ağustos 1956).

5. Sonuç

Kasım Gülek, Türk Siyasi hayatında sadece siyasetçi kimliğiyle değil aynı zamanda kapsamlı bilgi birikimi ve yurt içi gezilerinde takındığı tavır ve halkla kurduğu yakınlıkla da adından çokça söz ettirmiştir. CHP'nin muhalefet olduğu ilk yıllarda partisini tekrar iktidara taşıyabilmek için büyük bir mesai harcayan Gülek, düzenlediği yurt içi gezilerinde Anadolu'yu il il dolaşarak halkla sohbet etmiş ve dertlerini

dinlemiştir Kasım Gülek, bu yönüyle dikkatleri üzerine çekmeyi hep başarmıştır. Ancak Gülek'in bu gezileri ilk bakışta halkla doğrudan temas kurma ve demokrasiyi yayma gibi görünse de pek çok açıdan eleştiri almıştır. Özellikle Kasım Gülek'in yurt içi gezileri sırasındaki giyim tarzı ve bazı hareketleri tartışmaların odağı olmuştur. Kasım Gülek'in bu hareketleri devamlı kullanması "karizmatik bir liderin cesareti" olarak yorumlansa da resmi makamlarda hukuki açıdan kişisel inisiyatifin devlet kurallarının önüne geçmesi olarak görülmüş ve bu da ciddi sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gülek'in TBMM'de "Toplantı ve Gösteri Kanunu"na rağmen gezi planları yapması ve bu gezilerde yaşananlardan propaganda malzemesi çıkarmış olması yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmıştır. Kasım Gülek'in kanuna rağmen Karadeniz gezisinde hukuka aykırı hareketlerinin devamı; yalnızca kişisel özelliklerini değil, aynı zamanda dönemin siyasi kültürünü ve bürokratik zaafalarını da ortaya koymuştur. Görülen o ki Gülek, bu zaafaları ustalikle tespit ederek kendisi ve partisi açısından fırsata çevirmiştir. Her adımını siyasi bir gösteriye çevirmeyi başaran Gülek, dönemin basın ve resmî belgelerinde zaman zaman mevcut yasal sınırları zorlayan davranışlar sergilemiştir. Ayrıca gezisine davet ettiği, kendine eşlik eden çok sayıdaki gazeteciyi de yaşananlara şahit bir konumda tutmayı başarmıştır. Gülek'in Giresun ziyaretinde Zafer Gazetesi muhabiri olduğunu söyleyen birisinin kimliğini gösterememesi bu kişiyi şüpheli kılmıştır. Bundan başka gezi de Amerikalı gazetecilerin bulunması fakat bu gazetecilerin tesadüfen orada olduklarını söylemeleri de müphem başka bir durum olarak öne çıkmıştır. Kasım Gülek'in gezisi ile ilgili gerek devlet arşivlerindeki belgelere gerekse gazete haberlerine bakıldığında keskin, hakarete varan ifadelerin var olduğu öne çıkan başka bir unsur olmuştur. Bu tablo Türkiye'de çok partili hayatın tecrübe edilmeye başlandığı bir dönemde siyasi kutuplaşmanın fazla, siyasi tahammül ve nezaketin az olduğunun göstergesi olmuştur.

Kasım Gülek'in ifadelerine bakıldığında iki önemli husus dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki Gülek'in sürekli olarak vurguladığı muhalefetin siyaset yapmasının iktidar tarafından engellendiği konusudur. İkincisi ise aslında Gülek'in toplantı ve gösteri kanununa istinaden böyle bir program yapmasının yasaya muhalefet etmekle aynı olduğunun farkında olduğu izlenimini yaratmıştır. Zira "Bizim kanun anlayışımız ve kanun çıktığı vakit Ankara ve İstanbul'da en salahiyyetli hukukçularımızla yaptığımız geniş istişare ve izahlar kanunun şümulü ve tatbiki hakkında bizi aydınlatmıştı. Muğlak olmasına rağmen idare âmirlerine yukarı da saydığımız icraata yetki vermediği kanaatindeyiz. Birçok idare amirlerinin benim kanun anlayışım budur diye konuşması ancak Büyük Meclisin tefsir hakkı olduğunu unutmamızdan ileri geliyor sanırız." ifadesinden böyle bir anlam çıkmaktadır. Bununla beraber Kasım Gülek karşılaştığı durumlar neticesinde İstanbul'a dönüş kararı almasına rağmen güzergâh üzerinde bulunan noktalarda kahvaltı yapmak ve denize girmek gibi tercihlerde bulunması dikkat çekmiştir.

Sonuç olarak, Kasım Gülek'in yurt içi gezileri sadece bir siyasetçinin propaganda kampanyası olmasıyla beraber, siyasetin yalnızca meclis salonlarında değil, köy kahvehanelerinde, pazar yerlerinde ve tarlalarda da yürütülebileceğini göstermesi hasebiyle önemlidir. Bu yöntemin, günümüzde siyasette yaygın olarak kullanılır bir hale geldiği de gerçektir. Kasım Gülek 1956 yılındaki Karadeniz gezisinde her ne kadar çok konuşma fırsatı bulamasa da gördüğü her şahsa selâm vererek propagandasına devam etmiş; dikkat çekici tarzı ve duruşuyla bir muhalefet sözcüsü olarak bugünlere kadar adından söz ettirmeyi başarmıştır.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Açık Erişim Lisansı/ Open Access License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

Kaynaklar

Arşiv

BCA, 030.1.0.0.132.861.3.

BCA, 030.1.0.0.68.425.7.

BCA, 030.1.0.0.68.426.1.

TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1139.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (27 Haziran 1956). Seksen İkinci İnikat, Cilt: 12, Devre: 10, İçtima:2; s. 520, 555,561,564)

Gazete ve Dergiler

T.C. Resmî Gazete, 30 Haziran 1956, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9346.pdf> 12.03.2025

Cumhuriyet

Ulus

Vatan

Zafer

Akis, 24 Mart 1956, s. 6.

Akis, 11 Ağustos 1956, s. 15.

Akis, 11 Ağustos 1956, s. 4.

Akis, 11 Ağustos 1956, s. 8.

Akis, 11 Ağustos 1956, s. 9

Akis, 16 Haziran 1956, s. 9.

Akis, 18 Ağustos 1956, s. 6.

Akis, 23 Haziran 1956, s.8.

Akis, 28 Temmuz 1956, s. 7.

Akis, 4 Ağustos 1956, s. 10.

Akis, 4 Ağustos 1956, s. 7

Akis, 4 Ağustos 1956, s.8.

Akis, 4 Ağustos 1956, s.9.

Telif eserler

Akıncı, A. ve Usta, S. (2016), Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), s. 275-288.

Albayrak, M. (2014), Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı, *Ankara Barosu Dergisi* (1), s. 295-312.

Aydın, T. (2022), CHP Genel Sekreterlerinin Parti Siyaseti Üzerindeki Etkileri: Kasım Gülek ve Bülent Ecevit, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), s. 681-697.

- Bakan, S. ve Özdemir, H. (2013), Türkiye’de 1946-1960 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (Chp) Demokrat Parti (DP)’Ye Karşı, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(1), s. 373-396.
- Balcı, M. (2015), *Sıradışı Bir Siyasetçi: Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri*, Ankara: Yeditepe Yayınları.
- Başkaya, M. (2021), 1950 Seçimleri Öncesinde Chp’nin Taşrada Kamuoyu Yaratma Çabalarına Bir Örnek: Trabzon Gazetesi, *Social Sciences Studies Journal* 7 (90), s. 4979-4986.
- Cılızoğlu, T. (1987), *Kırık Politika Anılarıyla Kâmil Kırıkoglu*, İstanbul: Güneş Yayınları.
- Çakır Hamza ve Yavalar, Deniz Elif (2017), Demokrat Parti İktidarı ve Basın, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (39), s.257-270.
- Çavdar, T. (2008), *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1950’den Günümüze*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Doğan, O. (2008), *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Kayseri: Not Yayınları.
- Güngör, S. (2010), 14 Mayıs 1950 Seçimleri ve CHP’de Bunalım, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, s.193-208.
- İdem, T. (2022), Seçim Kanunları ve Uygulamalar Üzerinden 1946 ve 1950 Seçimlerine Bakış, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(3), s. 1372-1389. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1137738>.
- Karataş, M. (2022), Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinin İç ve Dış Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 11(32), s. 303-323.
- Karayaman M. (2021), CHP Parti Müfettişlerinin Kaleminden Demokrat Parti’nin İktidara Gelişi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXXVII, s. 253-292. doi:10.33419/aamd.927040.
- Karpat, K., H. (2019), *Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keskin, Y. (2014), The Democracy Rhetoric of Democrat Party, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), s. 107-130.
- Kılınççeker Ö. (2024), “CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek’in Erzurum Gezisi (23-26 Ağustos 1955)”, *Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi Alanında Uluslararası Araştırmalar*, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Tuğluoğlu, F. (2017), “CHP’nin 14. Kurultayı ve İlk Hedefler Beyannamesi”. *Atatürk Yolu Dergisi* 15 (60), s. 277-310. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000468.
- Kolutek, M. (2020), Yerel Basın Tarihi Araştırmaları Bağlamında İzmir Basınında 1961 Anayasası Referandumu, 3. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Kongresi Tam Metinler Kitabı*, Ankara: Bidge Yayınları, ss. 324-341.
- Kolutek, M. ve Sarı, Ç. (2020), Çok Partili Hayata Geçişte Sivrihisar, *Türk Kültürüne Hizmet: Öğr. Gör. Sadiddin Öztürk’e Armağan*, Ed.: Dr. İsa Kalaycı & Dr. Gökhan Kalmış, Ankara: Gazi Kitabevi, ss.361-372.
- Ülger, U. ve Gençkaya, Ö. F. (2022), Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkının Düzenlenmesinde Yasama Yorumu, 1908-1960, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(4), s. 2371-2388. <https://doi.org/10.21547/j>.
- Zürcher, E. J. (2013), *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları:

İnternet Kaynakları

<https://chp.org.tr/chp-tarihi> ,(25. 02. 2025).

Ekler

Ek.1. Kasım Gülek, İsmet İnönü ve Osman Bölükbaşı ile: Meral Balcı, Bir Siyasetçi Portresi: Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1905-1996), s. 239.

Ek: 2. Kasım Gülek Karadeniz gezisinde. Cumhuriyet, 31 Temmuz 1956.

YENİ
Rekorlar

VATAN
2 AGUSTOS 1956
DOĞRUYA DOĞRU İŞİYE İZMİ

Rize'de selâm vermesi ve el sıkması "gösteri", sayıldığından K. GÜLEK MAHKEMEYE VERİLDİ

Suçüstü Kanununa göre yapılan duruşmalar gece yarısı saat 1'e kadar devam etti

Kasım Gülek mahkemedeki ifadesinde gösteri yürüşü yapmadığını söyledi.

Duruşma 4 ağustos'a talik edildi

«Haik» in duruşmasına devam edildi

Milli Korunma Kanununa

BAŞVEKİL GELDİ

Okuyucularına yeni bir tefrika daha veriyor

SON DAKİKA:

ATATÜRK'ÜN YOLU

Rize Savcısı, Gülekin mahkûmiyetini istedi

Gülekin arakattan vaktetmeye getirmek için istediği mahel verildi

Gülekin Karadeniz seyahatini anlattı

Bölükbaşı, C.M.P. Samsun kongresinde şöyle dedi

«Tatbikatçılar istedikleri gibi hareket ediverler»

Ek: 3. Kasım Gülek'in mahkemeye verilmesi, Vatan, 2 Ağustos 1956.

VATAN
5 AGUSTOS 1956
DOĞRUYA DOĞRU İŞİYE İZMİ

Kasım Gülek dün Karadeniz Sohbet gezisinden İstanbul'a döndü

C.H.P. Karadeniz hâdiselerini takrirle Meclise aksettirdi

Yetkin Başvekil'den muhalefet partileri ve Basın mensuplarının Anayasa haklarına sahip olup olmadığını sordu

Gülekin İnönü'yü ziyaret ederek kendisiyle görüştü

Gülekin Karadeniz seyahatini anlattı

Bölükbaşı, C.M.P. Samsun kongresinde şöyle dedi

«Tatbikatçılar istedikleri gibi hareket ediverler»

Ek: 4- Kasım Gülek'in Karadeniz gezisinde mahkumiyetinin istenmesi. Vatan, 31 Temmuz 1956.

30 HAZİRAN 1956

(Resmî Gazete)

Sayfa: 14715

D.	Memuriyetin nevi	Adet	Misrâ
9	Hemşire	1	40
10	"	2	35
11	"	3	30
12	"	6	25
Arşiv ve Negriyat Müdürlüğü			
Negriyat Bürosu :			
8	Raportör	1	50
Muhasebe Müdürlüğü			
Vâridat Bürosu :			
12	Memur	1	25
Vilâyetler Teşkilâtı			
5	Y. Mimar veya mühendis (İhtisaa mevki)	1	80
6	Y. Mimar veya mühendis (İhtisaa mevki)	1	70
10	Fen memuru	1	35
13	Memur	2	20

(5) SAYILI CİFTVEL

K. M.	Tahsisatın nevi	Lira
217	Ek görev tahminatı	2 400
218	Kasa tahminatı	10 000
	Yekûn	12 400

Toplantılar ve gösteri yürüyüşleri hakkında Kanun

Kanun No : 6761

Kabul tarihi : 27/6/1956

BİRİNCİ KISIM

Serbest toplantılar

Madde 1 — Hakiki veya hükmi şahısların yapacakları açık veya kapalı yer toplantılarıyla gösteri yürüyüşleri bu kanun hükümleri dairesinde serbesttir.

Madde 2 — Siyasal partilerce veya siyasi propaganda hâsiyle hakiki veya hükmi şahıslar tarafından tertibedilecek toplantılar ve gösteri yürüyüşleri ancak, muhtelif aşimier dolayısıyla Milletvekilleri Seçimi Kanununa göre muayyen olan seçim propaganda devresi zarfında ve mezkûr kanun hükümleri dairesinde yapılır.

Hükmi şahıslar kendi mensupları arasında hususi kanun ve nizamnamelerindeki esaslara uygun olarak kapalı yerde içtima akdedebilirler.

Şu kadarki siyasi partilerin umumî büyük kongreleri hariç diğer kademe kongreleri, o kademenin bulunduğu idari mahalde yapılabilir.

İKİNCİ KISIM

Beyanname vermek suretiyle yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşleri

Madde 3 — İkinci maddede tasvir edilen haller haricinde açık veya kapalı yer toplantıları veya gösteri yürüyüşü yapabilmek için toplantı yahut yürüyüşün en az 48 saat önce o yerin en büyük mülkiye Amirine, siyasi ve medenî haklarını kullanma salâhiyetini haiz ve bu yerde daimî ikametgâhı bulunan üç kişilik bir tertip heyeti tarafından beyanname verilmesi ve bu beyanname :

a) Toplanmanın veya gösteri yürüyüşünün mevzuu ile maksat ve gayesinin;

b) Toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılacağı mahal, gün ve saatın, gösteri yürüyüşünün takibedeceği yol ve istikamet, toplanma ve dağılma yerlerinin;

c) Bunları idare edeceklerle toplantıda konuşacak olanların hüviyet ve ikametgâhlarının;

Açıkça ve tafsilen gösterilmesi mecburidir.

Madde 4 — Mülkiye Amiri, toplantıya veya gösteri yürüyüşüne müsaade edip edilmediğini, beyannameye yazılı olan saatten önce, tertip heyetine tebliğ ile mükelleftir.

Madde 5 — Mahalli en büyük mülkiye Amiri, lüzum gördüğü takdirde toplanma ve dağılma yerlerini, gösteri yürüyüşünün yapılabilceği yollarla istikameti, umumî intizam ve trafığın aksamaması için riayeti lüzumlu tedbirleri tesbit ve keyfiyeti yazılı olarak alâkahılara tebliğ eder. Alâkahılar tebliğ olunan hususlara ve tedbirlere uymaya mecburdurlar.

Gösteri yürüyüşünde nutuk söyleyemez, umumî konuşma ve propaganda yapılamaz, ancak yürüyüşün mevzuu ve maksadı dövizlerle ifade edilebilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

İdare heyeti teşkil ve bu heyetin vasıfeleri

Madde 6 — Toplantıya veya gösteri yürüyüşünü tertibedenler, en az üç kişilik bir idare heyeti teşkil ederler. Bu idare heyeti, toplantı veya gösteri yürüyüşünün sükn ve intizamını temin etmeye, kanunlara karşı hareketleri ve beyannameye yazılı mevzu, maksat ve gaye haricine çıkılmasını önlemeye, umumî ahlâk ve âdaba aykırı şeref, hayranet ve itibarı zedeleyici veya suç işlemeye tahrik ve teşvik edici mahiyette olan söz ve hareketleri menedici tedbirleri almaya mecburdur. İdare heyeti lüzumu halinde zabıta yardım için davet ile mükelleftir.

İdare heyeti teşkil edilmemiş ise, toplantı veya gösteri yürüyüşünü tertibedenler bu heyet yerine kaim olur.

İdare heyeti mensupları veya bu heyet yerine kaim olanlar toplanmanın veya gösteri yürüyüşünün yapılacağı mahalde bulunmas/arsa toplanma ve yürüyüş yapılamaz.

DÖRÜNCÜ KISIM

Toplantı ve ve gösteri yürüyüşünde bulunabilecek resmî memurlar, mahalli en büyük mülkiye Amirinin salâhiyetleri

Madde 7 — En büyük mülkiye Amiri, toplantıda veya gösteri yürüyüşüne hazır bulunmak üzere hâkim sınıfından sayımlarla jandarma da dâhil askeri şahıslar haricindeki memurlardan bir veya bir kaçını (Hükûmet Komiseri) olarak tâyin ve tavfi eder.

Hükûmet Komiseri, altıncı maddede yazılı husus ve tedbirlerin kıfayet etmemesi dolayısıyla toplantının veya gösteri yürüyüşünün umumî sükn ve nizamı bozacak bir şekli alması veya bu kanun hükümlerine riayet edilmemesi hâllerinde, toplantıya veya gösteri yürüyüşünü, dağıtma ya salâhiyetlidir.

Madde 8 — Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde mahalli Cumhuriyet müddeumumûlari veya muavinleri de hazır bulunabilir.

Madde 9 — Mahallin en büyük mülkiye Amiri, lüzumu halinde, fi idaresi Kanununa tevfiқан, askeri birlikleri muntazır kuvvet olarak harekete müheyya kılmaya salâhiyetlidir.

Madde 10 — Açık veya kapalı yer toplantısının yapıldığı yerler, toplantının devamı müddetine, umuma açık yerlerden sayılır.

Kapalı yer toplantıları saat 8 den 24 e, açık yerlerde yapılan toplantı veya gösteri yürüyüşleri de günün doğuşundan batışına kadar devam edebilir.

BESİNCİ KISIM

İstisnâî hükümler ve memnu fiiller

Madde 11 — Mahalli şerf ve âdetlere göre yapılacak merasim, eğlence, düğün, balo gibi toplantılara okullar veya resmî teşekküller tarafından tertibedilecek toplantılar ve ilmi konferanslarla pazar veya panayır gibi yerlerde ticari ve iktisadi ve sair maksatlarla vâkı halk toplanlıkları bu kanun hükümlerine tâbi değildir.

Ancak, yukarıki fıkrada yazılı toplantılarda o toplantının mevzu, maksat ve gayesi haricinde hakiki veya hükmi şahısların bizzat veya teknik vasıtalarla faydalanmak suretiyle topluluğa hitabetmeleri veya bu mahiyette her nevi fiil ve harekette bulunmaları yasaktır.

ALTINCI KISIM

Kanunus toplanma ve gösteri yürüyüşleri

Madde 12 — Aşağıda yazılı toplantı veya gösteri yürüyüşleri, kanunus toplantı veya yürüyüşdür :

Ek: - "Toplantı ve gösteri yürüyüşünde bulunabilecek resmî ve memurlar, mahalli en büyük mülki amirin salâhiyetleri kanunu". Resmî Gazete, 30 Haziran 1956.